

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

**SLOVENSKA PISATELJICA LEA FATUR:
ANALIZA ŽENSKIH LIKOV**

DIPLOMSKO DELO

Mentor: red. prof. dr. Miran Hladnik

Kandidatka: Brigita Baša

Smer študija:

Slovenski jezik in književnost – D

Bibliotekarstvo – D

Ljubljana, 2006

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Ime in PRIIMEK: Brigita BAŠA

Naslov diplomskega dela: Slovenska pisateljica Lea Fatur: analiza ženskih likov

Kraj: Ljubljana

Leto: 2006

Število listov: 59 Št. slik: 6

Število prilog: 1 Št. strani prilog: 3

Število bibliografskih navedb: 40

Mentor: red. prof. dr. Miran Hladnik

Ključne besede: Lea Fatur (1865–1943), slovenska proza, ženska književnost, književna oseba: ženska, ženski liki

Izvleček: |

Komentar [B1]: Izveček bom še napisala.

KAZALO VSEBINE

1 Uvod	6
2 Življenje in literarno ustvarjanje Lee Fatur	7
3 Analiza izbranih literarnih del Lee Fatur	17
3.1 Predstavitev analiziranih literarnih del	17
3.1.1 V burji in strasti: povest	17
3.1.2 Vilemir: romantiška povest izza turških bojev	19
3.1.3 V žaru juga: novela	22
3.1.4 Biseri: povest	23
3.1.5 Za Adrijo: povest iz uskoško-beneških bojev	25
3.1.6 Komisarjeva hči: zgodovinska povest	27
3.1.7 Iz naših dni: novela	28
3.1.8 Črtomir in Bogomila	29
3.1.9 Junakinja zvestobe	30
3.1.10 Vislavina odpoved: povest iz druge švedsko-poljske vojske	31
3.1.11 Zvonjenje v gozdu pri Ptujju	32
3.2 Ženski liki v analiziranih literarnih delih	33
3.2.1 Naslovne junakinje	34
3.2.2 Skupine ženskih likov	36
3.2.2.1 <i>Nesrečno dekle/nevesta/žena</i>	36
3.2.2.2 <i>Pepelka</i>	40
3.2.2.3 <i>Vdano, požrtvovalno in zvesto dekle/žena</i>	41
3.2.2.4 <i>Skrbna mati/tašča</i>	43
3.2.2.5 <i>Spletkarska in maščevalna ženska</i>	45
3.2.2.6 <i>Demonska (fatalna) ženska</i>	47
3.2.2.8 <i>Prijateljice, pomočnice, zaveznice</i>	49
4 Zaključek	49
5 Viri in literatura	49
6 Priloge	56

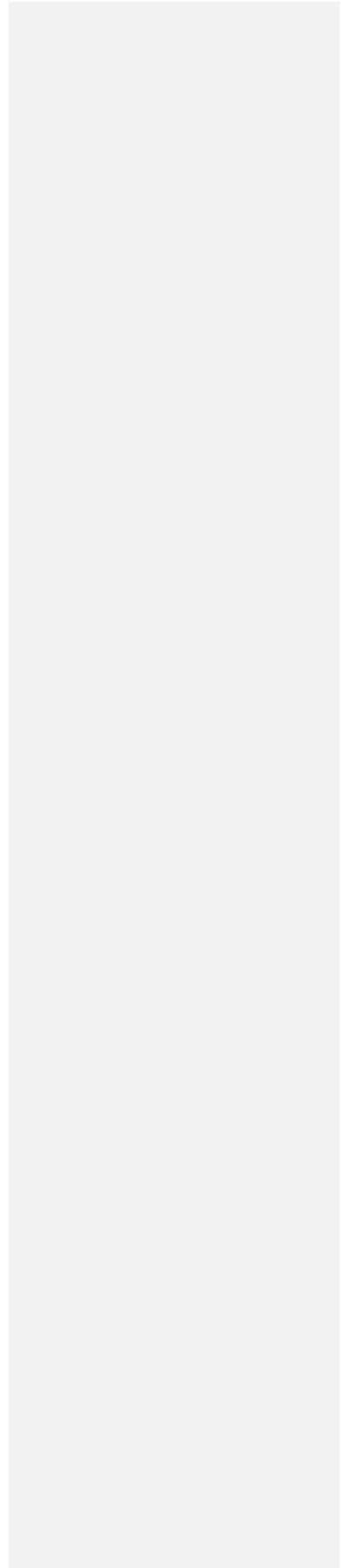
KAZALO SLIK

Slika 1: Lea Fatur ob njeni šestdesetletnici (1926).....	56
Slika 2: Lea Fatur v svojih mlajših letih.....	56
Slika 3: Lea Fatur z očetom, materjo in bratom (okoli leta 1900).....	57
Slika 4: Lein oče Lovrenc Fatur.....	57
Slika 5: Rojstna hiša Lee Fatur v Zagorju pri Pivki.....	58
Slika 6: Spominska plošča na rojstni hiši Lee Fatur.....	58

KAZALO PRILOG

Priloga A: Fotografije.....	56
-----------------------------	----

ZAHVALA

1 Uvod

V diplomskem delu se bom ukvarjala s slovensko pisateljico Leo Fatur, ki je bila rojena v Zagorju pri Pivki. Sama sem doma iz okolice Ilirske Bistrice in tako me je pisateljčino življenje in literarno ustvarjanje začelo bolj zanimati. Odločila sem se, da bom predstavila Leo Fatur in analizirala nekatera njena literarna dela. Pri iskanju podatkov o njej sem namreč dobila občutek, da je le premalo poznana kot slovenska pisateljica in prevečkrat le bežno oz. na kratko omenjena. Rada bi, da bi moje diplomsko delo prispevalo k širšemu poznavanju Lee Fatur.

V prvem delu diplomske naloge bom predstavila življenje Lee Fatur in njeno literarno ustvarjanje. Pomagala si bom z že obstoječimi članki oz. prispevki na to temo, ki so izhajali ob različnih obletnicah. V tem kontekstu je zanimiv tudi njen lastni življenjepis *Dom dedov*.

V drugem delu se bom ukvarjala z nekaterimi njenimi literarnimi deli, ki jih je objavljala predvsem v takratni reviji *Dom in svet*, največkrat v nadaljevanjih. Pisala je namreč tudi krajše novele in črtice, pripovedke in pravljice. Najprej bom navedla splošne značilnosti izbranih književnih del ter predstavila zgodbe. V nadaljevanju pa se bom osredotočila na obravnavo ženskih likov: kakšne so po zunanjih, predvsem pa po karakternih značilnostih, odnosi z ostalimi literarnimi osebami ter njihova vloga v literarnem delu. Z analizo bom poskušala izluščiti profil ženskega književnega lika v njenih pripovedih. Zanimalo me bo torej, ali se pri analiziranih literarnih delih pojavlja določen tip ženske, ki prevladuje ali pa gre za zelo različne ženske like.

Kljub temu, da se ne bom ukvarjala z njenimi pripovedkami in pravljicami, kot zanimivost navajam to, da je bila Faturjeva med drugim tudi »pravljíčarka«, ki je v svoje pripovedi velikokrat vnašala nadnaravne sile, pripovedke iz starih časov, ki jih je slišala od svojih prednikov. To vidimo že v njenem izvorno napisanem življenjepis *Dom dedov* (2001: 5), kjer piše: »In zakaj se ne bi javljali Zagorcu duhovi? Ko leži modričasta megla med skalami, se zgosti rada v oblike, v znan obraz; človek je, ki se vica, ker ni razdelil prav svojega imetja ali je zagrešil zločin. V vilo se zgosti megla, v vilo, ki te mami v gore; v kačona, v psička, ki ti ponuja ključek od vrat v skali. Že poldrugi tisoč let je, kar hodi

ajdovska deklica po poti za Tabrom, že par stoletij suši bela žena v taborskem klancu cekine in mami otroke v gore. Kdor bi ji sledil, se ne vrne nikdar več.«

2 Življenje in literarno ustvarjanje Lee Fatur

Lea Fatur je bila rojena 15. novembra 1865 v Zagorju pri Pivki. Njeni predniki so bili iz različnih rojstnih krajev (prababica iz Metlike v Beli krajini, babica iz Lokve pri Lipici, ded iz Rakeka), prav tako pa je tudi sama prebivala v različnih krajih: Zagorju, Trnovem, Matuljah, Gorici, Reki, Ljubljani. Silvo Fatur (2001), ki je tudi sam rojen v teh krajih, pravi, da vse to priča o opazni značilnosti Pivčanov, ki so od nekdaj živeli in živijo na izrazito prehodnem kosu slovenske zemlje; kakor so prihajali ljudje od vsepovsod, tako so se vsepovsod po svetu razhajali pivški ljudje. Tudi Leina oče in mati ter z njima tudi otroci so (za tiste čase) videli veliko sveta. Oče Lovrenc je bil iz Rjovčeve hiše (Faturjeva je v svojem življenjepisu napisala iz Rjovčičeve), kjer se še danes pišejo Fatur, sama pa se je rodila v Zagorju na številki 88, kjer se je po domače reklo Na stari pošti, sedaj »pri Klančih« (Fatur 2001: 153).

Na začetku svojega življenjepisa *Dom dedov* (2001: 3) o Zagorju piše:

»Zagorje leži za gorami – in odtod ime. Nad vasjo se drobijo poslednji ostanki mogočnega Šilentabra, ki je bil bramba okolice pred Turkom in gladom.

Pred vasjo se vzpenja valovita pivška ravan, so zelniki, so njive, mlake poganjajo travo koscu do pasa, po njih se skriva strupena golazen, dehte senožeti po hribih, strmi Gradec. Boršt v skalah se odbija zelen in teman od bele Snežnikove glave.

Prozorna je modrina neba, zvoniki in strehe sosednjih vasi so kakor v sanjah. Diši po dimu, diši po vaseh, dosti je mleka, sira in mesa. Vendar vabi in sili cesta, tako bela in gladka, Zagorca v svet. Ladja ga čaka v Trstu, vlak v Št. Petru. Gre Zagorc. A v daljnem svetu se spominja doma svojih dedov. Rajši kot je šel, rajši se vrača. Njegova sreča je v tihem kotu pod goro, pod Sv. Martinom.«

»Ko sta se devetindvajsetletni Lovrenc in dvaindvajsetletna Jožefa Sedmak, tudi Zagorka, po domače Toncova, 1862. leta poročila, sta morala »na fit«, v najemniško stanovanje. In

tam sta se jima rodila prva dva od štirih (morda petih) otrok, Karel in Lea« (Fatur 2001: 153).

Faturjeva je menila, da so bili Faturji sploh prvi prebivalci Zagorja. V svojem življenjepisu, ki ga je nasloвила Dom dedov (ponovno je objavljen v knjigi z istim naslovom *Dom dedov*) in ga poslala Franu Saleškemu Finžgarju, piše:

V kraju, ki je tako zamišljen in poln slutenj in spominov o nekdanjosti, se je naselil človek, o katerem razmišlja rada razglablajoča zagorska duša: od kod je prišel in kdaj? Prvi Zagorec, Fatur po imenu. Nekoč je izstopil naš oče v Kilovčah. Gospa z vlaka, Italijanka, je zaklicala: »Signore Fatur!« Oglasili so se trije Faturji, a nobeden ni bil pravi. Gospa se je čudila, kako da pridejo Faturji na Kranjsko, ko so vendar v Italiji. Na Reki je imel naš Karel v gimnaziji razrednika Francoza, ki se je pisal Fatour in je trdil, da mi ne pišemo tega francoskega imena prav. Naše ime pa je že tako udomačeno, da ne bo štel nikdo Slovenca tega imena za Italijana ali Francoza. Staro poročilo veže postanek vasi Zagorja z naselitvijo Faturjev. Hišne številke so porazdelili v vasi po poročilu o starosti ali postanku hiš. Agatnikova hiša (Marinčič) ima št. 1, Rjovčičeva hiša (Fatur) ima št. 2, Tomažkova in Petrkova (obe Fatur) št. 3 in 4. (Fatur 1926: 6).

Lea Fatur je tudi ugotavljala, da je priimek prav tako pogost na Bistriškem, na Premu in v njegovi okolici. Bil naj bi italijanskega ali francoskega izvora, nastal naj bi iz besede fatour. Silvo Fatur (2001: 153) navaja, da je sam pred približno dvajsetimi leti v Slovenski Istri odkril besedo fatur kot ime za del oljne stiskalnice, torklje. Tako pravi, da tudi te možnosti izvora priimka ne gre zanemariti, saj so se med Pivško kotlino in Istro stoletja pletle vezi med tovarniki in ovčarji. Lea zelo ponosno piše o rojstni hiši in kraju, imenuje ga dom dedov in zelo se ji zdi pomembno, da veš, od kod prihajaš in kdo si: »Dom dedov! Nizka stara hiša, ki je zdaj hlev ali shramba. Vendar: koliko rodov je živelo v njej, se držalo trdno svoje skalnate zemlje, ljubilo svoj dom. Ni ti treba, da je dom dedov palača, ni ti treba, da ima ded slavno ime; glavno je, da veš, od kod si, da nisi kakor zrno, ki ga je prinesel veter kdo ve od kod in ga nese kdo ve kam.« (Str. 6.) Kljub takemu pisanju pa je Leo veter res nosil v različne kraje (njen oče je delal pri železnici, kasneje je železnica dajala kruh tudi njenima bratoma; zato se je s svojimi tudi Lea večkrat selila), a doma vseeno ni pozabila. V pripisu takratni urednik Mladike Fran S. Finžgar o Lei piše, da je pisateljvala mimogrede, saj ji drugače takratne razmere niso dopuščale. Življenjepisa, ki ga

Komentar [B2]: Ali navajam avtorja citata pravilno – končno ločilo za zaklepajem?

Komentar [u3]: V redu!

Komentar [B4]: Ali navajam strani na pravilen način – predvsem me zanima, ali je pika za 4 odveč? Kaj pa za 6?

Komentar [u5]: Daljše citate takole umaknite noter, narekovaji tedaj niso potrebni, citirajte pa, kot je nakazano.

je napisala, je zanimiv in izviren kot ona sama. Poimenuje jo kot »navihanko«, saj v njem ni o sebi zapisala niti besedice, a kljub temu je v spisu podano vse, kar nam pojasni njen jezik, njeno pristno zagorsko čustvovanje, nemirno dušo, sanje, vero – od tam sem in taka sem. Zraven življenjepisa je bila objavljena tudi njena slika (glej poglavje Priloge). Ob tem Finžgar pravi, da se Lea ni hotela fotografirati. Ko pa jo je končno prepričal, se je zavila v kos svilenega blaga, ki ga je dobila pred leti, pa si ni sešila obleke. Ob koncu svojega pripisa še pravi, da škoda, ker Faturjeva ni imela možnosti študija. Potem pa se takoj v naslednjem stavku popravi: »A prav je, da ni, imamo na stotine in stotine maturantk – in koliko jih je, ki so sploh kaj napisale? Premalo, mnogo premalo.« (Fatur 1926: 19)

Ljudsko šolo je najprej obiskovala v domačem kraju, in sicer med leti 1874 in 1877, končala pa jo je pri benediktinkah na Reki (v italijanščini). Želela si je postati učiteljica, a se je morala podrediti družinskim potrebam in tako je bila potisnjena k šiviljskim in gospodinjskim opravilom: gospodinjala je bratom in tudi drugim študentom ter od tega tudi živela. Ironija je bila, da je bila ravno ona v družini najbolj nadarjena. Vode (1940: 2) piše, da je bila v tistih časih ženska usoda taka. Ob študentih se je izobraževala tudi sama, se naučila mnogih jezikov in se s posebnim veseljem poglobljala v zgodovino. Tako nas nekoliko spominja na Voranca; njegovega brata so poslali študirat, on pa je moral ostati doma za pastirja. Na pašo pa je zaradi želje po znanju vedno nosil knjige in se sam izobraževal (Dolenc 2002: 103). Mlajšemu bratu Aleksandru, visokemu železničarskemu uradniku, v letih 1936–1938 celo direktorju direkcije slovenskih železnic v Ljubljani, je gospodinjala vse do svoje smrti. Čez nekaj let sta k njej v Ljubljano prišla tudi njena mati in oče. V bolezni in starosti ju je z ljubeznijo in spoštovanjem negovala – Kajzer (1995: 32) piše, da ju je negovala kot mama. Res je, da se je ob bratih tudi sama rada učila, a njen naravni talent je bil žrtvovan družinskim načrtom in omejenim gmotnim zmožnostim. Sama pa je od otroštva veliko brala, in sicer domače in tuje knjige. Poglobljala se je v zgodovino, se učila nemščine, francoščine, italijanščine, spoznavala slovanske jezike (hrvaščino, češčino, poljščino) in celo latinščino.

Faturjeva pa o sebi oz. o svojem skrajno skromnem zunanjem življenju ni hotela pisati tudi zato, ker jo je utesnjevalo, ji bilo na nek način vsiljeno, je pa to sprejela nase kot žrtev po volji in v prid svojih domačih. Svoje sanje in hrepenenja pa je poslej uresničevala v svojih spisih oz. pripovedih. Tako je na nek način živela dvojno življenje (Fatur 2001: 152).

Angela Vode (1940: 2) tudi piše, da je vse zunanje skrbi znala čudovito ločiti od onega drugega sveta, v katerem je živela, sveta svojih pokrajin, svojih junakov, s katerimi je živela in podoživljala njihove boje in zmage. Hočevarjeva (1926: 3) pa pravi: »Kakor vsaka Evina hči je tudi ona čutila v sebi dvojno naravo svojega spola: ženo in mater. In kako jo je udejestvila? Lepo, enostavno, kakor ji je bilo usojeno že ob rojstvu in ji prirojeno v temperamentu. V praktičnem življenju je bila mati, odrekala se vsemu, živela za druge, pozabljala nase in se žrtvovala za blagor drugih. V umetnosti pa je izživljala ženo; tam si je ustvarjala ideale, prevare, hodila preko življenjskih brezen, se borila in zmagovala. In vendar ne predstavlja njena osebnost dualizma narave, kajti v njej sta hodili žena in mati isto pot, pot ljubezni in požrtvovalnosti, pot duše in ne telesa. Malo je tako izvoljenih, in Lea Faturjeva je med njimi.«

Na zanimiv način jo opisuje Minka Govekar (1926: 122–124), ki pravi, da sta z gospo L. nekoč potrkali na Leinih vratih. Še preden sta pozdravili, jima je prav jezno rekla: »Če hočeta izvedeti kaj iz moje biografije, ne govorim nič, pa prav nič.« Zato M. Govekar pravi, da če bi poslušal samo njen glas in ne bi gledal njenih milih oči, bi takoj odšel. Ona pa še na dan pisanja članka sliši njen hihitajoči se smeh in vsako njeno besedo, ki jo je še bolj utrjevala v misli, da gospodična Lea le ni tako huda, četudi jima je grozila tudi z metlo. Gospe L. je rekla, da z njo ne bo govorila, ker jo je že lani mučila s izpraševanjem. M. Govekar pa je rekla, naj pride na Vnebohod popoldne, da se kaj pogovorita. Tako je tisti četrtek res vstopila v Leino delavnico, kjer so bili različni papirji, nekateri na pol popisani, listi, knjige in med njimi Lea. Prijazno ji je ponudila prostor in spregovorila: »Moje življenje je ponižanje, razžaljenje, prevara.« Po kratkem premoru je nadaljevala: »Imam navado, da pogledam vsak potiskan papir, v katerem je kaj zavito, in da izrežem in spravim, kar se mi zdi zanimivo. Nič čudnega ni na tem, čudno pa je, kakor bi mi prinašala nevidna roka v zavitku jabolk ali česa drugega, prav tisto, kar potrebujem. Čudno je to, da sem spravljala kose časopisov, ko mi še ni bila jasna vsebina tiskanega. Zelo zgodaj sem spoznala, da je v črnih kavkah (*gre za črke*) skrito življenje, da te kavke govore, pripovedujejo. Majhno me je držala mati v naročju in mi kazala slike iz knjig in mi pravila o slikah. Videla sem ljudi brati in želela sem, da slišim tudi jaz, kaj pravijo črne kavke. Takrat smo bili na Tirolskem; v hiši nad nami je bila šola in moj brat Karol, malo starejši od mene, je hodil v prvi razred. Že sem prebirala papirje in iskala z očmi razloček med črkami. Mati mi je pravila večkrat: Brati se nisi nikdar učila, samo Karola si vprašala, kako

se pravi tej ali oni črki. Brala sem iz neke notranje sile, razbrala sem besede, a nisem razumela njih pomena. Spravljala sem vsak kos časopisa v omarico pri postelji in bilo je tega cel kup. Zakaj sem to delala ne vem, mogoče zato, da bom pozneje razumela? Nekoč hočem spraviti nov kos papirja – odprem omarico, pa se mi vsuje moj zaklad v malih kepah pred noge. Tedaj sem tako zavpila in zajokala, da je mati pritekla prestrašena. »Miš je razjedla tvoj papir,« mi je pojasnila, »kar preberi, pa vrzi v smeti.« Jaz pa sem tako strašno zaihtela: »Miš, miš!« in si zakrila obraz v predpasnik, poln papirnih drobcev. Živo se spominjam tega dogodka, tako značilnega za moje življenje, tistega joka, v katerem je bila prevara in slutnja novih prevar. Živo se spominjam, kako začudeno me je gledala moja mati. Ta dogodek iz prvih let mojega življenja se mi ponavlja velikokrat: Zbiram in spravljam, a miš, ona gloda in gloda ...« Ta odlomek na zelo zanimiv in svojevrsten način označuje Leino življenje in pa tudi njen odnos do dela oz. pisanja. O svojem življenju govori kot o veliki prevari. M. Govekar pravi, da je na ta način (s citiranjem njenega pogovora oz. pričevanjem Lee) največ povedala o sami avtorici. Hkrati pa nas poziva, naj ponovno beremo njene povesti in se poglobimo v ta tako značilni dogodek iz njenega življenja – tako bomo do dna razumeli (po njenem mnenju) Leo Fatur.

Ob Leini 75-letnici je v reviji *Ženski svet* (1940: 2–3) o njej pisala Angela Vode. Pravi, da je sama že v mladosti najraje brala spise Lee Fatur. Pozneje si je avtorico teh spisov želela spoznati, saj je bila prepričana, da je zelo zanimiva in nadarjena oseba. In res je ob vseh kasnejših srečanjih z njo dobila isti vtis: kakor je Lea po svoji zunanosti in po svojem nastopu ter izražanju skromna in preprosta, zapusti v človeku, ki se z njo dalj časa pogovarja, občutek, da ima pred seboj samoniklo osebnost s silno bogatim notranjem življenjem. Ob koncu prispevka piše: »Res je, da je Lea nedavno izpolnila 75 let; to je za navadnega zemljana vsekakor precej. Toda Lea nikakor ni navaden zemljan: njena svežost je še danes skoraj nezmanjšana, njena zmogljivost neizčrpana. Še vedno snuje v svoji samoti, piše in objavlja – v zadnjem času epske pesnitve v prozi ter krajše spise po raznih listih. Še vedno prebira z nezmanjšanim zanimanjem dela iz svetovne književnosti in zanimivo pripoveduje o svojih načrtih: v zametku ima daljšo povest, katere objava ji je že zagotovljena.«

Lea Fatur je doživela visoko starost. Umrla je 1. avgusta 1943 v Ljubljani. Pokopana je nedaleč od cerkve Sv. Križa na ljubljanskih Žalah. Tam so leta 1946 pokopali tudi brata

Aleksandra. Nagrobnika (na žalost) ni več, grob pa je že v drugih rokah (Fatur 2001: 165). S postavitvijo spominske plošče na njeni rojstni hiši v Zagorju se je njeno ime vrnilo v javnost in v kraj njene zgodnje mladosti. Plošča se nahaja v središču vasi, odkril jo je njen sorodnik Edvard Števar. To nedeljsko odkritje je privabilo številne domačine in častilce te izjemno zanimive in nenavadne pisateljice. Ob tej priložnosti se jim je pridružil tudi takratni pivški župan Robert Smrdelj, ki je v nagovoru dejal, da vse prevečkrat pozabljamo, kako pomembni in zanimivi ljudje so ustvarjali zgodovino našega malega prostora (Šajn 2003: 11).

V književnosti se je izobraževala sama (torej je samouk), bila je edini laik in edina ženska, ki se je uvrstila v krog katoliško usmerjenih dominstvetovcev. Takrat je bilo namreč pisanje knjig povsem moško opravilo (Lea Fatur – ženski glas v zboru moških 2005: 3). Pisati je začela že pri šestnajstih letih. Največ je ustvarjala in objavljala daljše in krajše zgodovinske povesti, polne zanimivih dogodkov, a s preveč črno-belim slikanjem značajev (Dolenc 2002: 103). Njene spise so ji večkrat zavrnil in ji rekli, naj se nikar ne trudi. Pisateljica Zofka Kveder, znana mentorica mnogim slovenskim pisateljem, pa jo je spodbujala in pregnala njeno malodušje. Literarna zgodovina ji priznava izjemen dar za fabuliranje, obenem pa meni, da je njeno pisanje psihološko večinoma slabo utemeljeno. Izhajala je namreč iz konservativnega vaškega okolja in bila vzgojena v miselnosti, da je svobodomiselnost pogubna. Zato so njene ugotovitve dokaj pridigarske (objave njenih del v katoliško usmerjeni reviji *Dom in svet*).

Pri branju njene literature pa se je potrebno zavedati, da se šele konec 40. let 19. stoletja na Slovenskem kot literarne avtorice pojavijo tudi ženske. Prva je bila Fany Hausmann, sledijo ji Luiza Pesjak, Josipina Turnograjska in Pavlina Pajk. Njihovo prozno delo je literarna zgodovina (Glazer, Slodnjak) dolgo obravnavala kot obroben pojav, nevreden znanstvene pozornosti in neupoštevajoč njihovo pionirsko opravljeno delo v družbenih razmerah, ki ženski literarni ustvarjalnosti niso bile naklonjene. Večjo pozornost in literarno priznanje za svoje delo so doživele šele v očeh sodobnih literarnih zgodovinarjev (Lah, Boršnikova, Kmecl, Hladnik) (Borovnik 1995). Kot pisateljica, novinarka in urednica pa se uveljavi šele Zofka Kvedrova. Katja Sturm Schnabl (1997/1998) med drugim opozarja tudi na to, da je veliko slovenskih pesnic in pisateljic literarnozgodovinsko slabo obdelanih. Kar je o njih napisano v literarnih zgodovinah, je

Komentar [B6]: Ali je v redu, če so imena revij in samostojnih del ležeče?

Komentar [u7]: ok

nepopolno, nezadostno in precej zavajajoče. Kritika, predvsem moška, namreč obravnava avtorice, ki so pisale od 40. let 20. stoletja (mednje spada tudi Lea Fatur), samovoljno in poljubno ter njihovih del ne analizira z znanstveno objektivnostjo. Tako se večkrat srečamo celo z zaničljivim mnenjem partiarhalne moške predstave o ženskah v vlogi človeškega samouresničevanja. Mahnič (1964) Faturjevi očita preočitno vzgojnost. Bralec ob prebiranju njenih del dobi takšna sporočila: pehanje za bogastvom vodi ljudi v zločine, poštenje se izplača, treba je odpustiti, dobrota je poplačana, zakon mora ostati neločljiv. V pojmovanju zakona in življenjskem nazoru je pravo nasprotje njene mlajše sodobnice Zofke Kvedrove, ki je bila glasnik emancipacije in somišljenica socializma. Na koncu Mahnič zaključí, da je bila Faturjeva nadarjena pripovednica, ki bi ob zahtevnejšem mentorju lahko dosegla večje umetniške uspehe. In če vemo še to, da jo je k pisanju spodbujala prav napredna Zofka Kveder, si lahko mislimo, da v njenih delih vendarle lahko najdemo tudi kaj zanimivega oz. vrednega naše pozornosti. Res pa je, da se bralec srečuje z elementi trivialnosti, prevelike vzgojnosti in preveč očitnega moraliziranja. Med drugim je Faturjeva odklanjala liberalno politiko Napoleonove Ilirije ter povečevala krščanstvo kot odrešilno idejo sveta.

Na tem mestu citiram Katjo Mihurko Poniž (1999/2000: 130), ki pravi, da se je potrebno zavedati, da so te pisateljice stopale po neuhojenih poteh. Večinoma neizobražene, razpete med vlogo, ki jim jo je narekovala takratna družba, in željo izraziti lastna občutja, so pisale o tedaj zamolčanih stvareh: o tem, da ni edina želja ženske le srečen zakon, ampak tudi izobrazba, da materinstvo ni vedno le vzvišeno in osrečujoče poslanstvo – v svetu, v katerem živijo, ženske torej niso vedno srečna, rahločutna bitja brez lastnih želja in potreb. Veliko število teh del pa govori tudi o tem, da je vstop pisateljic v literarno življenje na prelomu 20. stoletja v literarni zgodovini vendarle pustil sledove. Njihova prisotnost je sodobnikom pokazala, da je literarna ustvarjalnost nekaj, v čemer se lahko izrazijo tako moški kot ženske.

Pri pisanju je imela Faturjeva posluh za narečne besede, z živo domišljijo si je izmislila tudi izraz za poimenovanje takrat dokaj neznanega prevoznega sredstva – avtomobila; poimenovala ga je »samodrč«, ampak izraz se ni uveljavil. V njenih spisih pa zasledimo tudi veliko hrvaških besed, in sicer najprej zaradi bližine Hrvaške, je pa to bila tudi značilnost vseh starejših pisateljev (Kajzer 1995: 32).

Po ljudskem izročilu domačega kraja je okrog leta 1910 napisala *Pravljice in pripovedke*, ki so v dveh knjigah izšle šele malo pred pisateljčino smrtjo, leta 1941. Za založbo Ljudska knjigarna je knjigi uredil in napisal predgovor Tine Debeljak, ilustriral pa France Podsmrekar. Gre za devetnajst besedil.

Objavljala je v *Domu in svetu*, *Slovcu*, *Zori*, *Ženskem svetu*, *Domačem prijatelju*, *Orliču*, *Koledarju Mohorjeve družbe*, *Slovenskem koledarju*, *Slovenskem gospodarju*, nemškem ljubljanskem dnevniku *Laibacher Zeitung*, *Dobri gospodinji*, *Ilustravanom glasniku*. Njena dela je ponatiskovalo ameriško slovensko časopisje: *Nova domovina*, *Amerikanski Slovenec*, *Clevelandska Amerika*. V *Mladiki*, *Gospodarskem koledarju*, *Kmečki ženi* pa je objavljala poljudne članke o vzgoji, gospodinjstvu, prehrani, zdravju, higieni, zdravnih zeliščih. Izšla je tudi njena knjiga *Zel in plevel*, ki je bila napačno pripisana Antonu Slivniku, saj se je Lea podpisala s psevdonimom Magister L. Prav tako je bila njena ljudska pravljica *Pšenica, najlepši cvet* (1974) pripisana Kristini Brenk. Naslovi nekaterih njenih strokovnih spisov so: Roženkravt, prežiljka (bazilika), rožmarin; Majaron, dušica, šetraj; O žoltnem korenju, redkvi, repi in pesi; O meti in melisi; O brinju; Smreka, jelka, bor, macesen. Nekateri naslovi so bolj poetični: Ko pomlad cvetoča pride ...; Veje raztezavala ... (Vilhar!); Mrtva ali živa – pomaga ti kopriva; Leča, bob, grah, starostni zapah itn. Fatur (2001) navaja, da jih je napisala vsaj 33.

Njeno glavno področje so bile daljše pripovedi, največkrat romantične zgodovinske povesti (lotevala se je najrazličnejših zgodovinskih snovi), ki so izhajale predvsem v *Domu in svetu*: *V burji in strasti*, *Vilemir*: romantična (romantiška) povest izza turških bojev, *Biseri*, *Za Adrijo*: povest iz uskoško-beneških bojev, *Komisarjeva hči*, *Iz naših dni*, *Črtomir in Bogomila*. Ob teh pa so v *Domu in svetu* izhajale tudi njene krajše črtice in novele: *Takrat so cvetele akacije*, *Cvete reseda*, *dehti jasmín*, *V žaru juga*, *Jezerska roža*, *Skušnjá*, *Domovina*, *Črtomir in Bogomila*, *Ko je gorela grmada*: spomin na Turke. Prav v zgodovinskih povestih je opazna pisateljčina domoljubna slovenska in tudi slovanska misel, kakršno je tisti čas načrtno gojil tudi *Dom in svet*. Silvo Fatur (2001) slog njenih daljših spisov za današnjega bralca ocenjuje kot malce romantično staromodnega, patetičnega. Psihološko motiviranje dejanj in dogajanj je sicer navadno šibko, zato pa je pripovedna strast Faturjeve, izjemna nadarjenost za pripovedovanje zgodb, kot neusahljiv studenec, ki kar vre in vre.

Po daljno snov je bržkone segla pod vplivom Sienkiewieczevih romanov (Kajzer 1995: 32). Vode (1940: 4) piše, da je bila Lea najboljša prav v pisanju zgodovinskih pripovedi. Malokateremu avtorju je dana takšna zmožnost introspekcije, da do dna pojmuje dejanje in nehanje sveta, ne da bi se ga sam udeleževal. Oceni jo kot dostojno, resno predstavnico naše književnosti.

Preizkusila se je tudi v pisanju za gledališče. Leta 1927 napiše (in po ljudski pesmi naslovi) dramo *Zarika in Solnčika: žaloigra v treh dejanjih*. Poizkusila se je tudi v prevajanju iz slovenščine v tuji jezik, kar priča njeno pismo Simonu Gregorčiču. V njem Faturjeva ugotavlja, da je prevajanje zahtevno opravilo, še posebej če gre za prevajanje poezije. Tudi sama je včasih kaj napisala v verzih (kot pesemske vložke v svojih pripovedih ali pa se posamezne povedi rimajo kar v tekoči, nevezani besedi). Silvo Fatur (2001: 156) kot primer navaja: Ali veš ti drobna ptica, ki preletavaš svet, ali veš kaj bi moglo mene smrti otet?

Samostojno je v času njenega življenja v knjižni obliki izšlo malo: leta 1912 *Vislavina odpoved: povest iz druge švedsko-poljske vojne*, ki je izšla kot 66. zvezek Slovenskih večernic Mohorjeve družbe, istega leta v knjigi več avtorjev z naslovom *Razne povesti Zvonjenje v gozdu pri Ptujju*, leta 1941 pa so izšle že omenjene *Pravljice in pripovedke 1, 2*. Teh med bralci že dolgo ni več. Zelo verjetno so bile žrtev povojnih čistk ljudskih knjižnic, ki so izločale vse tisto, kjer je bilo preveč poudarjeno krščanstvo (Fatur 2001: 158).

Leta 1941 so pripravljali izdajo njenih izbranih spisov, kar verjetno priča o zanimanju bralcev. A zataknilo se je pri italijanski cenzuri. Cenzor je namreč zahteval, naj pisateljica spremeni imena slovenskih krajev, ki so bili tedaj pod Italijo, v italijansko obliko. Spremeni naj celo značaj književne osebe – Italijana iz povesti *Če burja trese cvet*. Na to pisateljica seveda ni pristala.

Zanimiv je tudi že omenjen pisateljičin življenjepis *Dom dedov*, ki ga je poslala Franu Saleškemu Finžgarju, s katerim sta se srečevala že pri reviji *Dom in svet*, in sicer za revijo *Mladika*, ki je hotela počastiti pisateljico šestdesetletnico. V dodatku k temu prispevku je Finžgar opozoril na izvirnost njenega izražanja in jezika.

Leta 1996 je v Novi Gorici izšla še njena povest iz turških časov *Junakinja zvestobe*, ki je bila prvič objavljena v reviji *Ženski svet* in za katero literarni zgodovinar Andrijan Lah (1997: 140) trdi, da gre za različico Sketove Mikove Zale, le da je Leina povest postavljena v Senožeče, Sketova pa na Koroško.

Kajzer (1995: 32) pravi, da je večino njenih knjig prekril prah in odslužene ter porumenele počivajo v nedostopnih depojih javnih knjižnic, izposoditi pa si jih je praktično nemogoče. Zato poziva, da bi bil čas, da bi izdali knjigo njene izbrane proze ali pa ponatisnili njene *Pravljice in pripovedke* iz leta 1941.

Najnovejše izdano delo Lee Fatur so tako prav njene izbrane pripovedke, pravljice in drugi spisi z naslovom *Dom dedov*, ki jih je uredil Silvo Fatur in objavil leta 2000. Silvo Fatur (2002: 2) navaja, da ne gre za ponatis, kot je bilo zapisano v decembrski številki iste revije (*Pivške novice*). Gre za knjigo pisateljicinih izbranih spisov, od katerih so bili nekateri že natisnjeni v časopisih in revijah, nekateri pa so sploh prvič prepisani iz njenih rokopisov, ki jih hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Teh je pet: Lovec, zvezdoslovec, krojač in tat; Nezvesti voznik ne more umreti; Hčerka išče materi zdravja; Smrt se greje; Bogu da, kdor daje v ime božje. Knjiga je po premišljenem izboru besedil in izvornih ilustracijah povsem novo delo in gre tako za prvi natis. Naslov pa si je izposodila po naslovu pisateljicine črtice – življenjepisa Dom dedov iz leta 1926, ki več kot o njej, kot bi od življenjepisa pričakovali, pripoveduje o njenem rojstnem kraju. Vsekakor pa ob branju skozi opise kraja, njegove zgodovine, navad in običaje začutimo sam značaj Lee Fatur. Tudi Janez Dolenc (2002: 103) ugotavlja, da gre za kakovostno in (kot sam piše) lepo knjigo, ki je izšla tik pred božičnimi in novoletnimi prazniki. Piše, da je njen urednik iztrgal iz pozabe lik pisateljice s Pivškega. Da je ravnal prav, dokazuje navdušen sprejem knjige na predstavitvi 16. decembra v nabito polni dvorani v Zagorju. S to knjigo se je Lea vrnila med rojake.

Zagorski svet je bil v Leinih časih poln pravljic, povesti, zgodb in skrivnostnih grozot. Vse to je Lea nosila v sebi in čakala, kdaj bo prišla do izpovedi. K temu notranjemu svetu pa je še veliko dodajala, posebno zgodovinskega znanja, ki jo je zelo privlačilo (Brecelj 1977: 348). Silvo Fatur (2001: 161–162) pravi, da je bila Lea rojena pravljíčarka. Pravljíčarstvo v starodavnem pomenu besede, torej poslušanje in pripovedovanje pravljíc v zimskih

večerih, pa se je v Zagorju ohranilo vse do sredine 20. stoletja. Sam avtor, ki je prav tako rojen v tem kraju, se spominja, da so pozimi hodili k Logarjevim na robu vasi, kjer je teta Antonija Kiren (1896–1986) pravila, včasih tudi brala »pravce«. Deklice so prihajale vsaka s svojo klopco (pručko), dečki so se posedli, kjer je pač bilo, in teta je pripovedovala, oni pa so odprtih ust poslušali o čudnih rečeh. Posebno so se veselili zgodb, ki so se odvijale v nadaljevanjih in dolgih pravljic. Fatur (2002: 103) pravi, da je Lea najboljša prav kot pravljíčarka. Na Pivškem je bilo namreč v njeni mladosti polno starih šeg, navad, pesmi, pripovedk, pravljíc.

Lea je bila vse življenje preprosta in skromna prav do kraške trme, delavna kakor mravlja, zelo navezana na dom, na svoje ljudi in domača izročila, ki jih je v svojih letih prejela v Zagorju, kot sama pravi, od starih dedov. Čas bo sicer zabrisal marsikaj v njenem delu, vendar bo spomin na preprosto Zagorko, ki se je s svojim prizadevanjem povzpela do pisateljévanja, še ostal, toliko časa pač, kolikor se bodo našli ljudje, ki jih bo zanimala njena knjiga ali pa zgodovina Zagorja, ki se ga je kljub ločitvi vedno rada spominjala (Fatur 2004: 170).

3 Analiza izbranih literarnih del Lee Fatur

3.1 Predstavitev analiziranih literarnih del

V naslednjih poglavjih bom predstavila nekaj splošnih značilnosti analiziranih literarnih del ter same zgodbe.

3.1.1 V burji in strasti: povest

Delo je bilo v nadaljevanjih objavljeno v *Domu in svetu* leta 1905. Število poglavij je 15 – na začetku vsakega poglavja je geslo/motto v obliki verza (anonimnega ali pa je pod verzom podpisan avtor, npr. Simon Gregorčič, Levstik). To geslo uvaja tematiko poglavja, ki sledi. Primer verza:

»Bela cesta, gladka cesta,

Nas vodeča v daljna mesta ...« (Str. 193.)

V povesti so mojstrski opisi zimske narave, pokrajine, viharja in burje, ki je gospodarica življenja ljudi, ima veliko moč in oznanja, da se je zgodilo nekaj hudega. Zato se ljudje burje bojijo in jo spoštujejo, saj se zavedajo njene moči.

Primer opisa burje (ki je tudi sicer pogosta spremljevalka literarnih del Faturjeve):

»Prav je imel stari mož. Pooblačilo se je naglo, kakor poletne dni, sneg je jel padati v gostih kosmih, burja je postajala silna – ledena. Spala je mirno pod zasneženim kotanjskim gorovjem, prebudila se je s tožnim glasom jokajočega deteta, prehajala je v tožbo prognanih duhov in zatulila z lačnimi volkovi v gori. Vzdignila se je do pridornega vrišča peklenskih duhov, besnela po gorah, lomila drevesa, stresala hiše v dolu, metala opeko raz strehe, igrala se je s senenimi vozovi in pela svojo divjo pesem.« (Str. 131.)

V zimskem viharju in močni burji hoče Odoardo Giganti z ženo in majhnim otrokom vseeno odpotovati. Odoardo pa med vožnjo z vozem proti postaji naredi zločin – ženo Lucietto pahne z voza v vihar, dete pa pusti pred neznano hišo. Temu zločinu pa botruje njegova strast do druge ljubice, Leonarde, ki ga čaka na Reki. V snegu najdejo mrtvo žensko (Lucietto), Hrvatino pa najdejo pred vrati neznano laško dete (Luco). Deklica odrašča pri njih, morilec njene matere pa ostane neznan. Luca je vseč Jožefu, ki je sin Hrvatinih. Odšel je v Ameriko, da bi si prislužil kaj denarja in ko se vrne domov, bi se rad poročil z Luco. Luci pa je bolj vseč županov sin Vinko Grgurinov, ki ji vrača čustva. Luca ves čas hrepeni po tujih krajih. Rada bi odšla v mesto, kjer se dogaja veliko zanimivih reči. Na vasi je namreč le preprosta pastirica. Hrvatino sta razočarana, ker ima Luca rajši Vinka kot Jožefa in zato, ker bi rada odšla od doma. Menita, da se premalo zaveda, kako nevarni in pogubni so lahko tuji kraji in je zato najlepše in najbolj varno doma. Jurmanova Katra Luci pomaga najti službo v Ljubljani, in sicer bo pazila na dva otroka pri neki laški družini. Zgodi pa se, da je to ravno Odoardova nova družina. Njegova žena Leonarda Luco prijazno sprejme, otroka jo takoj vzljubita. Ko pa se vrne mož Odoardo, je zaprepaden, do Luce se zelo čudno obnaša, z njo se sploh ne pogovarja, ampak Luca vidi, da jo skriva ves čas pogleduje. Zaveda se namreč, da je to tisto dete, ki ga je pred leti pustil v snežnem viharju. Žena Leonarda pa o zločinu ne ve nič, nad moževim obnašanjem začudena. Luco začne zapeljevati Italijan Paolo in z njim se začne na skrivaj sestajati. Odoardo jo opozori glede Paola. Prosi jo, naj se ne sestaja z njim. Luca obljubi (tudi duhovniku pri spovedi), a obljubo kmalu prelomi. Odoardo zaradi slabe vesti z družino odpotuje, Luca po odide gospodinjit k gospe Faghinetti. Ampak tudi ko je Odoardo proč od Luce, ga zločin vse bolj žre, njegova vest mu ne da miru. Luca pa zbeži s Paolom, ki ji laže, da se bo z njo poročil, v resnici pa jo samo izkorišča, saj je poročen. Vinko se razočaran odloči, da bo postal duhovnik in vstopi v semenišče. Odoarda vse bolj vznemirja misel na Luco. Ženi vse prizna in se odloči pomagati hčerki ter jo priznati za svojo. Ko Leonarda izve resnico, od šoka pade v globoko morje. Rešijo jo, a je hudo bolna, blede in ničesar ven se ne spominja, moža sploh ne omenja več. Odoardo Luco najde v norišnici, kamor jo je kot blazno sestro dal zapreti Paolo, ko je izvedela za njegove prevare in laži. Luca je bolna, a vesela očeta, ki se je vendarle odločil pomagati lastnemu otroku. Ker pa Odoardo z vlakom doživi smrtno nesrečo, mora Luca ostati v umobolnici. S pomočjo Gemme pobegne, saj bi

rada umrla v rodni krajih, kjer je pokopana tudi njena mati. Utrujena pride na sveti večer na materin grob. Pri Hrvatinih so zbrani vsi, pride tudi novomašnik Vinko. Spomnijo se na Luco, ki je ni med njimi in za katero se je izgubila vsaka sled. Vinka nekaj vleče k cerkvi in na pokopališče, kjer najde mrtvo Luco, ki leži z glavo na grobu, roke oklepajo križ: »Luca je ležala z glavo na grobu, veter ji je bil vzel omotačo, snežinke so se svetile ko biseri v črnih laseh, lice je bilo mirno, smehljajoče, roke so oklepale križ ... Skrivnosten je bil Lucin prvi in zadnji prihod v zasneženo krajino; bila je cvetka juga, hči vročega solnca, zdihnila je med skalami, v pišu burje, žrtva strasti ...« (Str. 646.)

3.1.2 Vilemir: romantiška povest izza turških bojev

Ta zgodovinska povest je bila v nadaljevanjih objavljena leta 1906 v *Domu in svetu*. To je tudi najbolj obširno delo s turško tematiko v prvem desetletju 20. stoletja (Vrečko 199?: 37). V tej turški povesti je v 15. poglavjih prikazano dogajanje v 15. stoletju na Krasu, Rihenberku, Brežicah, v Bosni in Carigradu. Zgodovinska dejstva, ki so bila osnova zgodbi, se nanašajo na bosansko zgodovino, in sicer izgubo samostojnosti leta 1463, ko so Turki zavzeli Bosno. Barbara Vrečko (199?) pravi, da sama Lea Fatur vidi razlog za hitro podjarmljenje bosanskih ljudi v pobratenju bosanskega kralja Toma Stipana (Stjepan Tomaš, naslednik Tvrtka II., bosanski kralj 1443–1461) s turškim sultanom Mohamedom (Mehmed II. Osvajalec, ki je vodil turško vojsko v letih 1451–1481). V ospredju je družinska in verska tematika. Na koncu verski odpadnik, ki je »izdal« domovino in krščansko vero ter prešel v okrilje islama, spozna svojo življenjsko zmoto in se vrne v naročje katoliške cerkve. Razdružena družina pa se ponovno snide in prepozna. Torej gre za družinsko-pustolovsko povest. Družina je namreč razklana, razposlana po vsem svetu, njeni člani se ves čas iščejo in upajo, da se bodo nekoč vendarle našli. In prav odlomki, v katerih se družinski člani spet srečajo in prepoznajo, so za bralca najbolj zanimivi. Neverjetnih odkritij je veliko (npr. Ismail-paša je Ivo Klobuški), prav tako presenečenj: sovražniki se izkažejo za prijatelje (Amra), prijatelji za sovražnike, znanci so v resnici izgubljeni otroci oz. nečaki (Vilemir), tudi izgubljene duše se na koncu pokesajo in najdejo svoj mir (Ivo Klobuški). Turki v zgodbi skoraj ne nastopajo in če, so bodisi potomci Slovencev, ugrabljenih in privedenih v sužnost (Aiša, Amra), bodisi v Turka preoblečeni Bosanci (Ismail-paša), ki so zavrgli križ in prevzeli polmesec z zvezdo. Povesod, kamor se naši ubežniki zatečejo, jih čaka odprta slovenska dlan in slovenska beseda, kakor da je bilo na turškem ozemlju v tem času več Slovencev kot Turkov. Moti tudi razvejanost družine,

saj se izkaže, da je vsak z vsakim v sorodu, četudi je na začetku komaj verjetno, da je to mogoče (Vrečko 199?: 38).

Miran Hladnik (1996: 112) ugotavlja, da je delo fabulativno slabo narejeno in dolgočasno, hkrati pa dodaja, da je njegova politična razsežnost zanimiva še danes – pripovedovalec zaman kliče na pomoč Evropo, cesarja in papeža, a nobeden se ne zmeni za trpljenje Bosne. Povest navdušuje za slovanstvo z informacijo o demokratičnem slovanskem pravu, ki ni poznalo sužnjev, ječe in smrtne kazni. Prizadeva si povezati bosansko glagolsko cerkveno tradicijo z oglejskim obrednikom in idealizira slovanski značaj: »Bilo je nekaj plemenitega na tem mladeniču. Široko, od plavih las obvito čelo, podolgasto lice, krepki nos, goste obrvi in polne ustnice so kazale odločno, neupogljivo nprav, ki se ne plaši zaprek, ne truda; sanjavi pogled modrega očesa pa je svedočil modro slovansko dušo, ki ljubi glas pesmi ob zvoku strun bolj nego žvenket orožja. Nežna mladost, ki je sevala iz mladeničevega lica, je pričala, da je rast njegovega telesa prehitela kratko dobo njegovih let. V pogledu, kretnji in besedi pa je odseval ponos, kakršen je lasten le članom plemenitih, starih rodbin, v katerih sta dedna junaštvo in slava.« (Str. 421.)

Radovoju Vladimireviču je všeč Katarina, a ona si izbere drugega ženina. Razočaran gre po svetu. Ko se vrne, skrbi za sestro Jeleno in ji skrbno izbira ženina, kajti rad bi, da ona z otroki poskrbi za ohranitev njihovega slavnega priimka. Njen je všeč Ivo Klobuški, ki pa Radivoju ni preveč po godu. Vseeno na koncu popusti in osreči sestro Jeleno. V zakonu se jima rodita hči Romana in sin Vilemir. Oba otroka imata zelo rada strica Radivoja, kar pa jezi Iva, njenega očeta, ki postaja vse bolj ljubosumen. Ta ljubosumnost ga vodi v izdajstvo. Pretopi namreč k Turkom in sprejme njihovo vero ter se začne celo boriti proti rojakom, kristjanom. V boju rani svaka Radivoja, odpelje ženo Jeleno in sina Vladimirja, Radivoj uspe uiti z nečakinjo Romano, ki živi pod njegovim varstvom in zaščito. Odslej Ivo živi v velikem razkošju, časti in slavi v Carigradu, Jelena pa mu uspe s sinom pobegniti in za njima se izgubi vsaka sled. Radivoj v boju najde ožgano trupelce dečka, ki je oblečen enako kot Vilemir. Tako sklepa, da je nečak mrtev. Ko se z Vilemirjem ponovno srečata v boju s Turki, se Radivoju Rihenberškemu zdi znan, takoj ga sprejme za prijatelja, ne misli pa si, da je Vilemir, saj ga ima za mrtvega. Radivoj in Vilemir postaneta soborca in skupaj se odpravita na Radivojev grad. Medtem ju na gradu čaka Romana, katero poučuje Grk Zenon. Razmišlja tudi o svojem izdajalskem očetu, ki je družino pustil na cedilu. Stric ji predstavi Vilemirja in Amro, ki je turški ujetnik. Ta se na gradu počuti dobro, poučuje ga Zenon, prijateljuje z Vilemirjem in deležen je vseh pravic in ugodnosti. Tako se ne počuti kot jetnik, temveč kot gost. Prav tako tudi Romana in Katarina goriška opazita Vilemirjevo podobnost z rodbino Vladimirevičev. Radivoj Romano nagovarja, naj se poroči z Vilemirjem ter tako ohrani njihov priimek, ona pa ga zavrne, saj ji je Vilemir kot brat, ki ga je izgubila že v otroštvu. Amra se začne postopoma zanimati za krščanske običaje, dovteten je za novice in pogosto razpravljata z Vladimirjem. Ob pogovoru o družini se Romana in Vilemir spoznata. Tudi stric bi jima rad verjel, a senca dvoma je še vedno truplo dečka, ki ga je takrat videl. Ko se bo razblinil še zadnji dvom, bo Radivoj odpustil Ivu Klobuškemu,

njunemu očetu, čeprav je prisegel, da se bo maščeval. Na grad pride romar Juro, ki prinese vest, da je Katarina bosanska umrla pomirjena, ker je prejela Radivojevo pismo, v katerem ji vse odpušča. Po krajšem bivanju na gradu Juro razkrije, da je tistega dečka po ukazu Iva nastavil on in da ni šlo za pravega Vilemirja. Tako se izkaže, da je Vilemir res Radivojev nečak. Priredijo gostijo in se veselijo. Turki pa spet napadajo in Radivoj se s pristaši hlabro bori. V boju je težko ranjen. V gradu zanj skrbi Romana. Radivoj pa naroči Vilemirju, naj spremlja Šenkovega Janka na poti v Carigrad, kjer bo poskušal odkupiti očeta, ki so ga Turki odpeljali s seboj. Prav tako naj se z njimi vrne Amra, ki je svobodna, spremlja pa jih tudi Juro. Amro prosi, naj poskrbi za Vilemirja in Janka. Amra mu slovesno obljubi, da bo zanj skrbel kot za brata. Če najde očeta Iva, naj mu sporoči, da mu Radivoj odpušča. Na poti Amra vidi opustošenje, ki so ga za seboj pustili njegovi rojaki in sprašuje se o smislu takšnih dejanj ter o veri, ki to spodbuja. Na gradu se je namreč seznanil s krščansko vero, ki širi mir in ne vojno. Ko prispejo v Carigrad, se Amra odpravi iskat Jankovega očeta. Kot pašin sin dobi prstan, s pomočjo katerega jim odprejo vrata ječe. Ko odmaknejo velik kamen na dnu ječe, se prikaže koščen in shiran Jankov oče. Pokličejo zdravnika, ki mu da kapljice za moč. Na nosilih ga odnesejo iz ječe. Oče prosi sina Janka za duhovnika, kar pa je v Carigradu skoraj neizvedljivo. Ampak Amra obljubi, da bo pomagal. S pomočjo matere pripelje duhovnika in tudi sam moli. V takšnem položaju ga vidi očim – paša Ismail, ki je v resnici Ivo Klobuški. Poročen je z Aišo, ki je tudi slovenskega rodu. Da bi ji ustregel, ji je pripeljal mlado slovensko sužnjo, ki za prepevati slovenske pesmi, ki jih je Aiši pela mati. Paša Ismail upa, da Amro ne bo privabila krščanska vera. Jankov oče srečen umre, Amra pa jim s pomočjo očima Ismaila zagotovi varno pot trupla na domačo zemljo. Pred pašo pride Vilemir in vpraša po svojem izdajalskem očetu. Paša mu pove, da je ta oče prav on. Vilemir odvrne, da se takega očeta sramuje. Hkrati mu sporoči, da mu Radivoj odpušča, prav tako mu odpušča tudi Romana. Vabi ga, naj se z njimi vrne domov in spreobrne, a oče ga zavrne, da ima tu vso slavo, sijaj in bogastvo, ki ga potrebuje. Vilemirja povabi, naj ostane pri njem. Ko ga ta zavrne, se razjezi in ga da zapreti v sobo, kjer bo o svojih besedah lahko temeljito razmislil in si imel možnost premisliti. Paša Ismail Romani pošlje lepa darila. Iz sobe nekega dne Vilemir sliši lepo slovensko pesem. Spozna Ljubomiro Ljubograjsko in med njima se začne spletati ljubezen. Paša upa, da bo ljubezen sina zadržala v Carigradu. Med tem si Radivoj opomore. Na grad prispe Janko, ki sporoči, da je Vilemir moral ostati pri očetu. Radivoj se odloči, da bo sam odšel po nečaka. Paša Vilemirja spet prosi razumevanja, a sin ga spet zavrne, saj noče biti licemirec in izdajalec, ki bi oskrnil križ in pogubil svojo dušo. Paša se spet razsrdi in mu zagrozi, da ga bo poslal na delo v rudnik, če si ne v treh dneh ne premisli. V tem pride k pašu sam Radivoj, na katerega je Ismail (Ivo) še vedno jezen. Ko ga prepozna, ga hoče zabosti. Preden se postavi mlad deček in namesto Radovoja paša zabode njega. Izkaže se, da je v dečka preoblečena Ismailova hči Romana, ki je hotela zaščititi ljubljene strica. Paša je zelo zamišljen, saj vidi posledice svojih dejanj. V maščevanju je zabodel in hudo ranil celo lastno hči. Vse bolj ga peče vest. Nekega dne doživi privid boga, ki mu ponuja odpuščanje in ga vabi na pravo pot. Ko Amra in ostali vidijo spremenjenega Iva, ga objamejo in mu vse odpustijo. Ivo misli še na Jeleno in upa, da mu bo nekoč tudi žena odpustila. Vsi skupaj se odločijo za beg iz Carigrada. V Bosni misli Romana na svojo mater, za katero se je izgubila vsaka sled. Nekega dne pa jo zagleda vso bolno na vrtu, kako zblaznela išče svoja dva izgubljena otroka. Odvedejo jo v hišo, kjer so nekoč srečno živeli, vsi se preoblečejo v znana stara oblačila in Jelena prepozna sina Vladimira, kasneje tudi vse ostale. Na koncu vpraša še po Ivu. Ko ji povedo, da se je spreobrnil, mu odpusti in pove, da ga je vedno ljubila. V tej sreči Jelena umre. Ivo pa se odloči za meniško življenje, kjer bo izpolnjeval Gospodove ukaze.

V deželo spet pridejo Turki. Iz Bosne pride na pomoč tudi Ivo, ki je sedaj frančiškan. V boju ga ubijejo. Prav tako hira in umre tudi Romana. Vladimir se poroči z Ljubomiro Ljubograjsko, sledi tudi poroka Amre in Janka.

3.1.3 V žaru juga: novela

Delo je bilo v nadaljevanjih objavljeno v *Domu in svetu* leta 1907. V 5 poglavjih je prikazano ponovno srečanje nekdanjih ljubimcev, ki pa se zakonu in družini ne moreta odpovedati. Tako njuna ljubezen ne more uspeti.

Na začetku novele teta in nečakinja Žefka ogledujeta tujega grofa in grofico Sternanovo (Lijano), ki sta na počitnicah v Opatiji na Hrvaškem. Žefka v grofici prepozna Mundetovo Lilko, ki je zapustila Šimanovega Pavla in se poročila s starim, a bogatim grofom iz Francije. Ko hoče Žefka ogovoriti, jo teta prekine, saj je to nevljudno. Tata in nečakinja odideta, a grofica vidi, da jo je Žefka spoznala. Sledi prvo srečanje z mladostno ljubeznijo Pavlom, ki je poročen z Nemko Julijo. Imata tudi dva otroka, Ulo in Mira. Lijana in Pavel takoj nekaj začutita, a Pavel je ne spozna. Lijana postane razdražljiva in vznemirjana, jezi se na služabnike in skrivaj joče. Ko pa jo hči Anica vpraša, zakaj joka, ji odgovori, da jo močno boli zob. Ponovno se s Pavlom vidita na jahti, kjer Lijana sprejema goste. Lijana se spominja, kako je zaradi bogastva zavrnila Pavlovo ljubezen ter tako razočarala svojo in njegovo družino. On je bil umetnik (pesnik in pisatelj), ki je po vsem tem izgubil voljo do ustvarjanja. Sedaj je sicer vesela, da ga vidi živega in zdravega, ampak žal ji je za vse hudo, ki mu ga je povzročila. Tudi sama namreč kljub vsemu razkošju ni srečna, moža ne ljubi, tudi pristne materinske ljubezni do otrok ne čuti. V sebi je morala zatreti tudi ljubezen do doma in družine, saj se je njen mož njenih kmečkih korenin sramoval. Tako je prekinila vse stike z družino. Lijana začne razmišljati, kako naj Pavla spet pridobi na svojo stran, saj si na jugu začne spet želeli njegove pristne ljubezni. V naslednjih dneh se Pavel sam z ladjo odpravi na Trsat, kjer je znana in zelo obiskana romarska pot. Na ladjo pa pride tudi grofica Lijana s hčerko Anico. Ves čas se s Pavlom pogledujeta, a on Lijane še vedno ne spozna. Pavel se na ladji spominja ljubezni iz mladostnih dni. Menil je namreč, da tisto dekle sovraži, zdaj pa po nekem čudnem naključju ugotavlja, da še vedno hrepeni po njej. Na Trsat Lijana vpraša po patru Avguštinu, katerega pozna iz mladostnih dni. Svetoval ji je namreč, naj se zaradi bogastva ne pogubi. Odvrnejo ji, da ima pater trenutno na obisku tujega gospoda in naj malce počaka. Čez nekaj časa se res prikaže pater, z njim pa je prav Pavel. Pater Lijano takoj spozna. Ker mora k spovedi, Pavla in Lilko pusti sama. Tudi Pavel jo prepozna. Oba začutita, da je med njima še vedno ljubezen. Ona se mu hoče opravičiti za vse, a jo Pavel zavrne. Lijana se priredi svoj koncert, kjer bo skrivaj igrala za Pavla. Pavlova žena Julija se odloči, da bo šla tudi njihova družina na koncert. Sluti namreč, da se med Pavlom in grofico nekaj plete. Zato ji hoče pokazati, da je tudi ona lepa in da je Pavel njen. Ko se pripravljajo na koncert, je Pavel slabe volje, čemerem, zavrača ženo, otroci ga ne zanimajo. Na koncertu ima oči samo za Lijano, ki zelo lepo igra in ga z glasbo spominja na njuno mladost. Na koncu mu Lijana podari rdeč cvet in Pavel jo spremlja na verando. Julija je zelo užaljena, odide plesat z zdravnikom, a takšno dejanje jo v srcu boli, močno jo prizadene možovo obnašanje. Po

koncertu grofica zboli, čez dan leži, ponoči blodi po sobah, nikogar noče sprejeti. Brez cilja tava po mestu in razmišlja o domačih ljudeh. Njim je zakon sveta stvar, spoštujejo in ljubijo se do smrti. Njo pa je žar juga omamil in misli samo še na prepovedano ljubezen. Na koncu se odloči in gre k Pavlu. Pove mu, da se bo ločila in naj isto stori tudi on, saj v zakonu nimata prave ljubezni, takšne, kot jo bosta uživala, ko bosta skupaj. On pa reče, da je pomeni zakon zvestobo do smrti. Izprašal si je vest in se odločil, da noče uničiti družine. Tudi Lijani svetuje, naj se trudi z družino, v njej naj najde tolažbo. Zahvaljuje se ji za spoznanje, da je treba biti pošten do tistih, ki te imajo iskreno radi in ti zaupajo. Lijana je osramočena. Mir vidi na dnu morja, ampak njeno misel na samomor prekine klic otrok. Umakne se z neurja na suho in gleda Trsat, kjer je njena uteha in tolažba za vse prihodnje dni.

3.1.4 Biseri: povest

Povest je v nadaljevanjih izhajala v *Domu in svetu* leta 1908. Število poglavij je 21. Zgodba je zelo razgibana, dogajanje pestro. Bralec se sreča z zanimivimi in nepričakovanimi preobrat, presenečenji.

Elviri Vidoni namreč mati zavzeto išče primernega ženina. Najbolj pomembno je, da ima dovolj denarja in dobro ime. Le tako jima bo s hčerko lahko nudil lagodno življenje, polno zabav, lepih oblek ... Gospe Kamenski je gospa Vidoni posodila veliko vsoto denarja, Kamenska pa je morala s sinovim podpisom jamčiti, da se bo po vrnitvi z dolgega potovanja poročil z Elviro. Sin Angelik je namreč prav tako kot oče in stric odšel v tujino, da bi pridobil različna znanja in našel zaklad (bisere), ki ga je Koleda dala njegovemu predniku v zahvalo za posredovanje prave vere. Odnese naj bi jih na Sveto goro, a je prej umrl. Zaradi teh potovanj je gospa Kamenska porabila vse premoženje, celo hčerkino doto. Rozika se je namreč žrtvovala za brata ter tako ostala brez snubcev, saj dekleta brez dote noče noben pošten mladenič. Tako je dobra tolažnica in pomočnica materi, ki vneto in zvesto čaka, da se sin vrne in spozna svoje zmote. V tujini se je namreč navzel mnenja, da boga ni ter da je vera je pravljica. Mati pa ves čas moli zanj, priporoča ga Mariji, ki kraljuje na Sveti gori nad Gorico. Ko se Angelik res vrne, mu mati pove, kaj ga čaka ter ga lepo prosi, naj zasnuje Elviro, saj je kljub temu, da ni lepotica, pošteno dekle. Gospa Kamenski pravi, da ljubezen že pride in se je treba ženiti po pameti. Angelik nerad popusti. Ko pa Elvira izve, da jo Angelik snubi po prisilo, se zaroki z njim odpove in mu da vso prostost. Zadolžno pismo pred njim raztrga. To pa zelo ujezi gospo Vidoni, ki hoče hčerko pametno poročiti. Ta pa ne mara za čast in bogastvo. Pravi, da si denar lahko zasluži tudi sama. Izobražuje se za učiteljico, saj želi živeti pošteno življenje, brez spletk in zarot. Angelik pa začne zahajati k Martini Collettijevi. Angelikova mati sumi, da so do bogastva prišli s sleparijo in zločinom, zato nad sinovimi obiski pri Martini ni navdušena. Gospa Colletti je namreč zapeljevala starega Žebrona, ki je vse bolj zanemarjal ženo Brigito in hčerko Ivanko. V prometni nesreči Žebtron umre, za njim tudi Brigita, ki je bila sorodnica gospe Kamenske. Hčerko Ivanko, ki bi morala podedovati vse premoženje bogatega očeta, zaprejo v klet vile, v katero so se takoj po Žebtronovi smrti preselili. V kleti naj bi otrok umrl, a Riccardu, možu gospe Colletti se Ivanka zasmili. Otroka hoče ga utopiti in s tem rešiti muk, sebe oprati zločina,

zabrisati vse sledi (rekli so namreč, da so Ivanko oddali v rejo v neko oddaljeno vas, kjer je zbolela in umrla). A Ivanka se mu zasmili, pusti jo ob bregu. Vse to pa vidi stari brodar Valentin, ki otroka reši. Collettijevi ga podkupijo in mu zagrozijo z norišnico, če bo kaj izdal. Ivanka pristane v sirotišnici. Obiskuje je gospa Kamenska in vse bolj se ji dozdeva, da je to res Brigitina hči. Ob prihodu domov Angelika pričaka prijatelj, francoski pisatelj Emil Salle, ki je že nekaj časa gost pri Kamenskih. Vse bolj vseč mu postaja Rozika, Angelikova sestra, kar pa Angeliku ni preveč vseč, saj ve, da so umetniki ponavadi nestanovitni. Tudi Elvira vidi, da ima Salle oči samo za Roziko in se le zasmeji ob materinem predlogu, naj za moža vzame Emila, če že noče Angelika. Nekega dne pa Collettijevi Angelika sprejmejo zelo hladno. Gospod Colletti mu reče, naj ne obiskuje več hčerke Martine. Gospa Vidoni je povedala za njegovo zaroko in zadolžno pismo, ki ga bremeni. Angelik upa, da Martina ne misli tako, ampak tudi ona ga zavrne, saj ljubi lagodno življenje, za kar pa potrebuje denar. Tako Angelik vidi njen pravi obraz. Sklene se maščevati tako, da se poroči z Elviro. Martinina starša pa začeta bati, da se Angelik ne dokoplje resnice o njihovem zločinu. Mati pregovori Martino, naj se Angeliku opraviči, ga spet pridobi na svojo stran ter prepriča, naj gre iskat bisere. Ko se bo vrnil bogat, se bosta poročila. Martina se s svojo lepoto in zapeljivostjo res nazaj prikupi Angeliku in ga prepriča, naj odide na dolgo pot za biseri. Rozika pa se odloči, da bo odšla v samostan. Gospa Vidoni pa od takrat naprej snuje načrte, kako bi Salle postal Elvirin mož. Gospa Kamenski pa pod svojo streho sprejme najdenko Ivanko in zelo lepo skrbi zanjo. Elvira Emilu očita obiske pri Martini, a jo ta pomiri ter prosi za roko. Ona vesela pristane, saj ji je Salle zelo vseč. Hkrati se zaveda prijazne Rozikine žrtve, saj bi bila sicer ona Emilova nevesta. Martina se zaljubi v italijanskega častnika Manfrada, a mati jo opozarja, da so taki brez denarja in iščejo le zabavo. Ona naj rajši čaka Angelika in mu piše prijazna pisma. Ker imajo Ivanko vsi Kamenski zelo radi, je Martina zelo jezna in spraviti jo hoče s poti. Angelika v pismih nagovarja, naj se njegova mati znebi tega hudobnega otroka, ki dela v hiši samo razdore in prepire. Tako Angelik materi piše pismo, v katerem pravi, naj ne sovraži njegove neveste in naj poskrbi, da se bo Ivanka izobrazila, če si bo morala sama služiti kruh. Ivanka vidi pismo in spozna, kako jo hoče Martina očrniti pred Angelikom. Odloči se postati učiteljica. Poučuje jo pravnik, ki jo zraven tudi osvaja, a gospa Kamenska s tem ni zadovoljna in okara Ivanko, naj več ne sprejema njegovih pisem. Vse skupaj pa močno preseneti novica, da se je zgodil zločin. Umrjen je bil namreč brodar Valentin. Nekateri pravijo, da zaradi denarja, ki ga je vsem na očeh prešteval vsak teden. Ampak Ivanka in gospa Kamenska vesta, da se je umor zgodil zato, da Valentin ne bi izdal resnice o Ivanki. Gospa Kamenska hoče nemudoma obtožiti Collettijeve, a Salle jo opozarja, da nima trdnih dokazov in naj se prehitro ne zaleti, da ji ne bo žal, saj je njen sin zaročen z Martino. Ivanka ob truplu Valentina najde majhen žepni koledarček, na katerem je Martinino posvetilo očetu. Lahko bi ga pokazala drugim in razkrinkala Collettijeve, ampak zaradi Angelikove ljubezni do Martine to pomembno vest zadrži zase. Angelik se končno vrne domov (spozna vse pasti tujine in vrednost, pravo srečo, ki je le doma) in prinese bisere. Martini pove, da obljube ne bo prelomil in se bo poročil z njo. Ve pa naj, da jo čaka trdo življenje brez razkošja in zapravljanja ter zabav. Pokaže ji bisere in Martina ga nagovarja, naj jih ne nese na Sveto goro, temveč naj jih podari svoji nevesti. On pa pokliče Ivanko in ta mu svetuje, naj bisere odnese tja, kakor so namenjeni. Angelik se odloči upoštevati njen nasvet in zahteva, da se z Martino pobotata, saj bosta odslej živeli pod isto streho. Ivanka pa odide k Elviri. Martina medtem odklene skrinjico z biseri in jih ukrade, krajo pa naprti Ivanki. Martina se zabava po svoje in nekega dne Angeliku pobere vse premoženje ter odide neznano kam. Najdejo jo nezavestno v Trstu na ulici in odpeljejo v bolnišnico. Neguje jo prav

Angelikova sestra Rozika, ki v njeni torbici najde bisere. Pred smrtjo jim Martina vse prizna in se pokesa. Ivanko prosi odpuščanja. Prav tako Ivanko odpuščanja prosi Angelik. Ivanka mu oprostí, saj je vanj že od nekdaj zaljubljena. Par se poroči na Sveti gori, kjer Marijino podobo krasijo dragoceni biseri.

3.1.5 Za Adrijo: povest iz uskoško-beneških bojev

Delo je bilo v nadaljevanjih objavljeno v *Domu in svetu* leta 1909. Obsega 37 krajših poglavij, v katerih se bralec sreča s srbskimi Uskoki v Senju. Ti živijo v precepu med turško in benečansko silo ter nevhvaležnim gospodarjem, nemškimi cesarjem, ki jim kot neregularni vojski ne daje redne plače, ropati pa jim tudi ne pusti. Cesarska oblast v Senju je v rokah Kranjcev, vendar nima veliko moči. Lea Fatur pri pisanju upošteva zgodovino, ji pripisuje velik pomen. Dokaz za to je tudi v sami zgodbi. Avtorica bi namreč oba beneško-uskoška ljubezenska para lahko pripeljala do srečnega konca, a ker se je zavedala, da pomiritev med Uskoki in Benečani takrat ni bila mogoča, so se literarne osebe temu morale podrediti: Juriša v boju z Benečani, Cecilija v poroki z dožem, Ivan Foscoli v smrti in Zora v poroki z Uskokom Milanšičem. Osebni interesi so sekundarnega pomena, na prvem mestu je narodov blagor, četudi je cena za to nesrečno zasebno življenje (Frankovič 2006).

Povest govori o boju Jurija Senjanina z Benečani, o junaški borbi, v kateri junak propade, vendar njegov duh in njegova želja po suverenosti senjskih Uskokov živita naprej. Srečamo se torej z zgodovino senjskih Uskokov. Lea Fatur v ospredje postavi prav senjske Uskoke, natančneje Jurišo Senjanina, ki vidi prihodnost v samostojnosti, svobodi, ne priznava niti Benečanov niti Habsburžanov (Jaklitsch 2000: 58–59). Kraj dogajanja je Trsat nad Reko, Krk in Benetke v letih 1608 do 1617.

Glede na to, da so nekateri avtorji Uskoke prikazovali negativno (npr. Malovrh, kjer so prikazani kot ugrabitelji, izsiljevalci, suroveži, roparji), jih Faturjeva prikaže ravno obratno. Še vedno so sicer gusarji, ampak le zaradi razmer, ki jih v to prisilijo (nimajo sredstev za preživetje). Borijo se za obstoj in morajo pretrpeti mnogo krivic, zato so s sovražnikom neusmiljeni, neizprosni (požigi beneških ladij, obešenje Veriera), trdosrčni, kadar gre za ljubezen in ženske zadeve (Juriša ne odstopi od dogovora o poroki med Zoro in Milanšičem, tudi svoja ljubezenska čustva do Cecilije potlači v bojih, ropanju in vojskovanju). Uskoki so tudi predrzni, predani rodu, ki mu pripadajo in nezlomljivi (Jaklitsch 2000: 60).

Juriša Senjanin se leta 1608 vrača proti domu. Na Trsatu nad Reko, kjer je znano Marijino svetišče, sliši beračevo pesem, ki govori o uskoškem junaku. Doma ga čakata mama in sestra Zora. Uskoki, katerih pripadnik je tudi Juriša, so v težkem položaju. Čeprav so zaščita proti Turkom, ne dobivajo plač, zato so prisiljeni napadati beneške ladje. Tako si namreč zagotovijo sredstva za preživetje. Zato pa jih preganjajo Benečani, jim prepovedujejo plovbo in se hočejo polastiti bogastev hrvaškega Primorja. Juriša na Trsatu izve, da ga doma čaka komisija, ki ga bo obsodila za vsa hudodelstva. Na poti domov se v neurju izogne beneškim galejam, ki branijo vstop v Senj. Za njim pa se zapodi ladja, na kateri so Marko Anton Verier, Ivan Foscari in sestra Cecilija. Juriša jih sprejme v mesto in bogato pogosti. Pri tem pa se zaljubi v Benečanko Cecilijo. Prav tako se ljubezen splete med Jurišo in Zoro. Verier zahteva, da bo senjski stotnik izročil Jurišo, a ta na to ne pristane. Benečani se po neurju poslovijo, še prej pa Ivan prepričuje Zoro, naj se ne vda bratovi volji in naj pride k njemu v Benetke. Juriša jo je namreč proti njeni volji zaročil z bogatim in zelo spoštovanim Uskokom Milanšičem, ki pa ga Zora ne mara. Je star, grd, ukazovalen. Čez dva meseca Jurišo v Benetkah obsodijo na smrt, a ga Cecilija s poroko z dožem Dandolo reši. Kljub temu pa ga čaka izgon iz Senja. Čez nekaj časa pa se Juriša vrne domov. Mati je medtem umrla, Zora pa hira zaradi nesrečne ljubezni. Kljub temu Juriša noče razveljaviti zaroke. Spet odide v boj z Benečani in razširi se novica, da je v boju padel. Zori hočejo odvzeti premoženje, samo poroka z Milanšičem jo lahko reši, a ona rajši zbeži na Krk in od tam v Benetke k Ivanu in Ceciliji. Tam družina Ivana sili v poroko s Klaro Mocenigo. Zaživi ljubezen med Ivanom in Zoro, a nima prihodnosti. Zoro peče vest, ker je zatajila svoj rod. Na trgu zagleda Milanšiča, ki so ga Benečani ujeli in ga bodo zaprli. Ta jo prekolne. Zora se ob vsem tem bremenu odloči zbežati nazaj domov. Ljubosumna Klara pa se hoče Zori maščevati, zato jo skrivaj da zapreti. Ravno v tem času pa v Benetke pride novica, da je Juriša še živ in prihaja v Benetke, da bi rešil sestro Zoro, ki so jo obtožili čarovništva. Vendar Ivan in Cecilija še prej rešita Zoro in jo skrivajeta v podeželskem dvorcu. Cecilijin mož in Verier pa se medtem pripravljata, da bosta ob prihodu v Benetke ujela Jurišo. Ta pride zamaskiran, a se na tekmovanju izda. V vsej zmedji se rešijo na ladjo in pripravijo na boj. Foscari je ob tem ubit, Juriša in Zora pa s pomočjo Frankola zbežita domov. V Senj pride novi stotnik Nikolaj Frankopan, ki je žalosten, ker je Hrvaška v rokah tujcev. Benečani še vedno skušajo pridobiti nadzor nad prometom in trgovino po Jadranskem morju, zato pritiskajo na Ferdinanda, naj Uskokom prepove piratstvo. Uskoki se zato maščujejo, napadejo Veriera in ga maja leta 1613 ubijejo. Benečani nato nastopijo še bolj ostro, požigajo uskoške vasi in mesta, avstrijski cesar pa hoče doseči premirje. Zato leta 1614 glavne akterje nasilja obsodi na smrt z obešanjem. Juriša pobegne, a ne daleč, saj njegov čoln zadenejo. Leta 1615 Benečani uničijo Senj, napadejo Goriško, Primorje in Kranjsko, a Uskoki s Frankopani in Kranjci se družno branijo. Beneška republika se zaplete v boj s Španijo in leta 1617 se dož žalosten vrača domov. Senjske Uskoke so sicer zatrli, cena za to pa je bila velika. Adrija kljub temu še vedno ni benečanska. Tako dož zaradi vesti izpusti Milanšiča, ki ga Zora sprejme za moža ter tako nadaljuje Jurišev rod.

3.1.6 Komisarjeva hči: zgodovinska povest

Zgodovinska povest je bila leta 1910 objavljena v *Domu in svetu* (v nadaljevanjih). V 14 poglavjih je prikazano zgodba matere in hčerke, ki se obe poročita proti svoji volji (se žrtvujeta). Dogajanje je postavljeno na Prem, v Postojno in Reko, in sicer v času Ilirskih provinc (1811–1813).

Na Prem se v grad vseli družina de Moussage: komisar Martin, žena Armande in hčerka Mabelle. Komisar je privrženec Francozov, Napoleona. Proti Francozom pa so Mihčevi: gospodar, njegova žena ter sin Grga in hčerka Rezika. Grga je odšel v vojsko proti Napoleonu. K Reziki pa prihaja komisarjev tajnik Chapotin. Dekle mu je zelo všeč, ampak njeni starši so proti njuni zvezi, saj je Chapotin Francoz ter tako posledično njihov »sovražnik«. Deklica pa tajnika takoj vzljubi. Tudi komisar Chapotinu brani zvezo, ki zaradi njunih razlik ni mogoča in bo vsem nakopala samo težave. Na grad k Mabelle prihaja Andrian, ki bi rad pridobil njeno naklonjenost. On dekle obožuje, Mabelle pa ga ne ljubi. Tudi njena mati in oče se ne razumeta, pogosto se prepirata. V resnici Mabelle ni Martinova hčerka. Armande jo je imela s prvim soprogom, aristokratom, ki so ga Napoleonovi privrženci umorili, ko so prišli na oblast. Tako bi morala biti Mabelle v resnici bogata dedinja. Mati upa, da se bodo Bourboni spet vrnili na oblast – takrat bo njena hčerka dedovala očetovo premoženje. Armande se je sicer že od otroštva naprej zelo rada družila z Martinom, ki pa je bil sin kmeta, torej navaden tlačan. Zanj bi naredil vse, a njen ponos in ponos njene družine tega razmerja ni dovolil. Usoda pa je hotela ravno to. Med Napoleonovimi obsojenci sta bili takrat tudi Armande in njena mala hčerka Mabelle. Ko ju Martin prepozna, Armande da možnost, da se poroči z njim in se tako izogne smrtni kazni. Armande privoli, a v srcu ne more resnično ljubiti Martina, saj je Napoleonov privrženec. Grga se ranjen naskrivaj vrne domov iz vojske, Mihčevi pa razglasijo, da je bil v bojih ubit. Mabelle se na sprehodu sreča z Grgo in takoj se zaljubita. Mabelle se ob obiskih Mihčevih razcveti. Nekega dne pa komisarja obišče užaljen, ljubosumen in maščevalen Mihčev hlapec Šimen. Zaljubljen je bil namreč v Reziko in razočaran, ker ji je ljubši Chapotin. Tako izda tajnika in Mabelle. Komisar je zelo presenečen in jezen (tudi na Chapotina, ki mu je vse prikrival). Hlapca kaznuje in Mabelle mu mora povedati vso resnico. Oče hoče, da Grga nemudoma odide in da Andrian ničesar ne izve. Ob hčerkinih solzah pa se omehča in ji predlaga, naj Grgo prepriča, da prestopi na stran Francozov in se bori za Napoleona. Materi pa naj o vsem tem ne izda ničesar. Mabelle pot v mlin postaja vse težja, dekle je žalostno, saj ve, da Grgo v kaj takega ne bo uspela prepričati. Armande začne skrbeti za hčerko, ki je vse bolj blede in boleha. Rezika se na željo staršev odloči poročiti s Krunčinom, ki je bil tudi predviden snubec. Grga je zmeden, ne ve, kaj naj stori. Mabelle mu prizna svojo iskreno ljubezen in ga prosi, naj ostane doma. Prijatelj Pipan pa ga pokara, naj ne izdaja cesarja in ga povabi s seboj k vojakom. Grga se tako odloči oditi. Napoleonovi pristaši pa ga ujamejo in ko Mabelle izve, da ga ima zaprtega prav Andrian, gre mladeniča prositi, naj Grgo izpusti. Andrian spozna njeno ljubezen do Grge, je jezen in razočaran, odloči se maščevati. Mabelle odvrne, da bo odšel v boje v Rusijo. Mabelle solze in prošnje pa ga omehčajo. Obljubi mu namreč, da bo postala njegova žena, če le izpusti Grgo in ostane doma. Za Martinom in Mabelle se odpravi tudi zaskrbljena Armande, ki sebi in možu očita napačna dejanja in ravnanja ter skrbi za hčerko. Mabelle ji pove vso resnico in jo prosi, naj sprejme Andriana. Ko ji mati pove

resnico, da Martin ni njen pravi oče, jo hčerka zavrne in pravi, da bo komisar vedno njen oče. Armande spozna svoje zmote in moža prosi, naj ostane pri njej. Sledi Rezkina in Mabellina poroka. Rezika izve, da je Chapotin v bojih padel, zato je zelo žalostna in tudi sicer spremenjena. Prav tako se Grge rada spominja tudi Mabelle. Grga pa se iz vojne vrne zdrav, ampak čuden, drugačen. Noče se poročiti, o Mabelle ne govori, a vsi vedo, da pogosto razmišlja o njej.

3.1.7 Iz naših dni: novela

Delo je Faturjeva objavila v nadaljevanjih v *Domu in svetu* leta 1911. V 10 različno dolgih poglavjih sta predstavljeni dve podobno nesrečni ljubezenski zgodbi dveh zapuščenih ljubic. Obe še vedno čakata na izpolnitev fantovih mladostnih obljub.

Nevenka z materjo in dvema sestrama (Stašo in Pavlo) ter z ovdovelo materjo pride v Ljubljano. Spozna Milana Strgarja, saj obe družini prijateljeta. Milan ji ob svojem odhodu v šolo za kapitana obljubi zvestobo in poroko. Nevenka ga čaka, a medtem se Milan poroči z drugo – Zlato Marušičevo, ki je bolj premožna in iz ugledne družine. Izve, da je njen Milan srečen in ima dva prelepa otročička. Nevenka pa njegovih obljub in pisem (kljub svarilom, prošnjam in grožnjam obeh strani – lastne družine in Strgarjevih) ne more pozabiti. Tudi ko jo snubijo drugi pošteni mladeniči, jih zavrača in ostaja sama. Podobna je tudi Adina zgodba. Verjela je sladkim besedam zapeljivca Alfreda Torinija in se mu pustila zapeljati, saj ji je obljubljal poroko. Ada rodi nezakonskega Torinijevega otroka, oče jo spodi od doma, Torinijevi pa jo skušajo odpraviti z odvetnikom in denarjem. Kapitana Torijina hočejo omožiti z drugo, ugledno damo. Ada najde tolažbo pri Andreju Jelušiču, ki sprejme njo in otroka Nina. Skupaj imata potem še hčerko Riko. Kljub njegovi naklonjenosti in ljubezni pa Ada še vedno misli na svojega kapitana. Njegovega sina ima rajši kot hčerkico. Vsako Torinijevo zaročenko odžene od njega, ko ji pove in pokaže otroka. Tako se mu maščuje za storjene krivice. Nazadnje se s Torinijem spet srečata in začneta se celo dobivati. Kapitan jo prosi, naj pusti moža in pride k njemu. Nevenka in Ada se spoznata in spoprijateljita. Zaupata si krivici, ki sta se jima zgodili. Torini se nazadnje odloči, da se bo uklonil želji staršev (tudi zaradi njihovega kopnenja premoženja) in se poročil s pošteno slovensko deklico. Prijatelj Miren mu priporoči Sofijo z Vrhniko, Milanovo svakinjo. Načrte pa jim prekriža Ada, ki Sofiji pove resnico o Toriniju in otroku. Sofija je žalostna, Ado pa preseneti z očitki, da je slaba mati. Ada to svoje dejanje obžaluje. Spozna, da je edina sreča v miru in odpuščanju, ne pa v maščevanju. Piše Sofiji in jo prosi odpuščanja ter jima s Torinijem želi veliko sreče. Nato gre k cerkvi in v nevihti jo vase potegne morskrtinec. Na pogreb pride Torini, ki se zjoče ob mrtvi Adi ter njo in Andreja prosi odpuščanja. Vsi se spravijo. Tako se Torini poroči s Sofijo in vzgaja sina Nina, Nevenka pa z Adinim blagoslovom postane Andrejeva žena.

3.1.8 Črtomir in Bogomila

To delo je bilo v nadaljevanjih objavljeno v *Domu in svetu* leta 1912. V 7 krajših poglavjih je predstavljena usoda dr. Nika Črnič, njegovo iskanje življenjske resnice in vrednot, za katere se je vredno boriti. Pri temu mu je v veliko pomoč Svetinova Helena. Kraj dogajanja je Ljubljana in Dunaj.

V primerjavi z vsemi krajšimi besedili Lea Fatur je to gotovo nekaj posebnega. V ozadju sicer odzvanja motiv Prešernovih ljubimcev, vendar Niko, sodobni Črtomir, ne prestopi v drugo vero, temveč pokoplje svoje ideale, da bi doživel literarni uspeh. Kljub temu se ne poroči z ljubljeno Heleno, saj hoče ta postati intelektualka in ne vzorna meščanska žena in mati. Sploh pa je prepričana, da se bosta z Nikom združila po smrti. Pri oceni pripovednih postopkov Katja Mihurko Poniž (1999/2000) ugotavlja, da je ta novela napisana manj gladko kot zgodovinske povesti Faturjeve. Zdi se, da je pisateljica ostala nekako na pol poti – kot da se je ustrašila drugačnosti te novele od drugih svojih del in jo na nek način pustila slogovno premalo izbrušeno. Glede na tematiko, pa jo vsekakor lahko prištejemo k tistim delom tedanje literature izpod ženskega peresa, ki je poskušala ubirati drugačne poti.

Niko je deček, ki živi skromno življenje v Ljubljani s staršema in sestrama ter bratom. Umre oče, nato starejša sestra, brat Miro in mlajša sestra Nika. Vsi umrejo v močni veri v boga in srečo v posmrtnem življenju. Niko pa se vse bolj oddaljuje od krščanske vere in vrednot, ki mu jih je od otroštva dalje posredovala mati. Njena želja je, da bi odšel v bogoslovje, on pa hoče pisateljivati. Po nasvetih profesorjev se (ko ima 20 let) vpiše na študij filozofije in odide na Dunaj. Mati upa, da bo ostal pošten, iskren in veren. Odide poln zagona in upanja, tam pa ga zagradi domotožje. V srcu ima čedalje večjo praznino, saj je njenu in kolegom moderna filozofija vzela vso vero in upanje ter jih posredno pahnila v beznice, kjer popivajo, kartajo, preklinjajo. Niko se odloči, da bo slovenskemu neukemu ljudstvu odprl oči in jim pokazal, da nebes in pekla ni. O mračnjaštvu in prazni veri v slovenski deželi ob pijači razpravlja s kiparjem Pepičem, juristom Jadranom in slikarjem Radovanom. Razmišljajo o Črtomiru, ki bi v deželi s svojo vojsko lahko naredil red. Ko se z doktoratom vrne domov, pomiluje materino vero in ji razlaga svojo resnico, ki je edina prava. Mati pa je žalostna zaradi sina in njegovih pohujšljivih spisov. Prijatelji Niku svetujejo, naj se zaljubi, saj bo tako našel svojo muzo in o njej pisal (tako kot Dante, Petrarka, Prešeren). Na procesiji se res zaljubi v Heleno Svetinovo, ki je lepo in globoko verno dekle. Je bogata dedinja, izobražena. Niko sanjari o tem, da bi osvojil njeno srce. Razmišlja, kako bi Heleno in njeno mater pripravil do tega, da bi ga vzljubili. Seznani se s Heleno in njeno prijateljico Almo in Helena mu očita, da s svojim pisanjem ruši domovino in napada staro trdnjavo krščanstva. Pomiluje njegovo nevero. Helena se svoje vere ne sramuje in skuša mu pokazati, kje se skriva prava resnica, ki jo je on zavrgel. On pa njej poskuša dokazati svoj prav. Med njima razvije prijateljstvo. Helena upa, da mu bo dokazala, da je globoko v sebi še veren. Niko ji razodene ljubezen in tudi ona mu

pove, da ga ima rad in upa, da ga bo spreobrnila. Za dovoljenje pa mora vprašati mamo. Mati ga seveda zavrne. Hči naj gre rajši v samostan ali naredi profesuro – razen, če on prekliče vse, kar je v svojih spisih trdil. Helena materino odločitev spoštuje in mu reče, da bo molila zanj, da najde pravo pot in vero. Ljudje ga ob zavrnitvi zasmehujejo, njegovo mater je sram. Niko začne počasi dvomiti v pravilnost svojih prepričanj. Ima hude sanje, privide, zanemari se. Razmišlja o Heleni, beži pred Almo. Ta mu pove, da Helena zelo trpi, moli zanj, naredila bo maturo in šla kljub svoji šibkosti študirat naprej. Niko napiše spis Novi evangelij slovenskemu narodu, v katerem ljudi navaja k zemeljskim užitek in proti krščanski veri. Mati od žalosti umre. Helena se zaobljubi in odide v samostan. On pa živi razuzdano življenje, popiva in spi, rad bi porabil prekleti denar, ki ga je zaslužil s prodajo spisa. Pepič mu pove, da njegov spis deluje: cerkve se praznijo, zvonovi ne zvonijo več, beznice in javne hiše se polnijo, ljudje razgrajajo, popivajo, ubijajo, nočejo delati, kradejo. Začnejo obupavati, ker jim je Niko vzel Kristusa. Hočejo ga ubiti. Imenujejo ga za sleparja vseh sleparjev. Vojaki skušajo pomiriti razburjeno množico. Niko spozna svojo zmoto, svoj spis vrže v peč. Prijatelj mu očita, da je tako kot Črtomir izdal narod. Helena odhaja študirat. Materi je hvaležna, ker ji takrat ni dovolila zveze z Nikom. Pravi, da mora ta boj izbojevati sam. Niku in Almi in želi srečo ter se za prijateljstvo in ljubezen žrtvuje. Niko in Helena se za vedno poslovita. Niko spozna, da je Helena kot Bogomila. Sledi njun prvi in zadnji poljub. Niko zopet zasliši zvonove, ki naznanjajo boljše čase zanj in za domovino.

3.1.9 Junakinja zvestobe

Delo je bilo prvič v nadaljevanjih objavljeno v reviji *Ženski svet* leta 1927 in 1928, ponatisnjeno pa je bilo leta 1996 v Novi Gorici. Zgodba se dogaja leta 1550, glavna oseba je na Kranjsko pribegla lepa potomka bosanske kraljeve rodbine, vendar so domačini do nje, tako kot do vsega gosposkega, sovražno razpoloženi (Hladnik 1998: 119).

Srebrna je plemiška hči. V otroštvu se družita z Matijo. Srebrno nato pošljejo na grad k Lambergom, kjer se uči in igra z njihovo hčerko Suzano. Ko pa začne mladi Lamberg pogledovati za lepo Srebrno, jo pošljejo nazaj domov. Tam takoj očara Matijo, okrog katerega se je sukala Mohorjeva Jerneja in upala na poroko z njim. Matija ima odslej oči samo za Srebrno in Mohorjevi ostanejo v sramoti. Jerneja upa, da se bo Matijevi ženi Srebrni to kdaj maščevalo. Turki spet napadajo in vojak Srebrni prinese Lambergovo pismo in prstan, ki ji ga je namenil na smrtni postelji. Srebrna joka in Matija jezen odide z Jernejo na grad. Srebrno pa v gozdu ujamejo Turki in jo odpeljejo v sužnost. Sedem let tako kot lepa sužnja preživi v Carigradu, kjer z njo sicer lepo ravnavajo, ona pa vseeno pogreša dom in upa, da jo Matija čaka. Na Turškem jo snubi več moških, a ona verjame v svetost zakona. Odkloni tudi snubitev paše Uzrufa. Zvesta ostane tudi s pomočjo sultanove hčerke Mirmajle, ki jo vzame pod svojo zaščito in varstvo. Ko se po sedmih letih vrne domov, pride ravno na poroko Matije in Jerneje. Upa, da jo bodo sprejeli, a vsi se naredijo, kot da je ne poznajo. Spozna jo le zvesti hišni pes Soliman. Srebrna odide v cerkev, kjer dolgo časa moli. V cerkvi pusti tudi dragoceni mašni plašč, ki ji ga je kot plačilo za zvestobo podarila Mirmajla. Nato odide neznano kam.

3.1.10 Vislavina odpoved: povest iz druge švedsko-poljske vojske

Povest ji leta 1912 izšla v zbirki Slovenske večernice (66. zvezek), ki jo je izdajala Mohorjeva družba. V 10 poglavjih se srečamo z osebnimi zgodbami, ki pa nakazujejo pomen žrtvovanja za domovino in vero. Katoliška Poljska (zgodovinska osebnost kralj Jan Kazimir) se namreč bori proti protestantski Švedski (kralj Karl Gustav). Dogajanje poteka na Poljskem v 17. stoletju. Gre za motiv Romea in Julije ali ljubezni dveh iz sprtih rodbin. Razplet je podoben tistemu v povesti *Za Adrijo*: med nacionalnimi sovražniki se sicer najdejo plemeniti posamezniki (švedski poveljnik Unterstjerna se zaljubi v Poljakinjo Vislavo), ki bi s poroko utegnili pomiriti mednacionalne spore, vendar usoda odloči drugače (Hladnik 1997).

Volodar Zjemblic reši življenje Kazimirju Čerskemu. Ta mu v zahvalo da pristavo in posestva, kjer si Zjemblic ustvari dom in družino. Oba roda živita v prijateljstvu in slogi. Nekoč pa pride na obisk k Čerskim gospa Bjelogorska z lepo hčerko Sofijo. Vanjo se zagledata oba mladeniča, Čerski in Zjemblic. Njej je ljubši Bojuš Zembljic. Čerski ga zato užali in prijateljstvo se tako konča. Sofija pa se poroči s Čerskim. Počuti se krivo za spor med prijateljema in razmišlja, kako sprti strani spraviti spet skupaj. Tudi Bojuš se poroči, ima dobro in pridno ženo. Čeprav ne živijo v izobilju, se lepo razumejo, so pridni in skrbni. Imata pet otrok: Mateja, Tadeja, Miša, Staša in Vislavo. Čerski in Sofija pa imata hčerko Vando in sina Januša. Sofija na skrivaj razmišlja o prijateljstvu in porokah svojih otrok z Bojuševimi. Nekoč se otroci spoznajo in se takoj zelo dobro razumejo, veselo se igrajo skupaj. Tudi kasneje se otroci pogosto videvajo v šolah v Varšavi. Vanda se zaljubi v Mateja, Januš pa v Vislavo. Čustva so obojestranska. Čerski pa je hčeri Vandi izbral razvpitega vojvodo Tjenšinjskega, sinu Janušu pa bogato dedinjo Jadvigo. Začne se vojna s Švedsko. Bojuševi sinovi se pripravljajo na služenje domovini in kralju Kazimirju. Tjenšinjski pa Čerskega nagovarja, naj se pridruži pristašem Švedov. Z veliko trumo somišljenikov je prišel snubit Vando. Ona pa odločno pravi, da ima srce le za Mateja. Januš pa prosi Bojuša za Vislavino roko. Bojuš pristane, ampak reče, naj z njim pride po stari navadi prosit tudi oče. Čerski sina seveda zavrne. Hoče ga pregovoriti, naj drži za Švede. Sin pa reče, da ne bo nikoli izdajalec domovine in odloči se, da gre v vojsko. Tjenšinjski ga ustavi z mečem. Boj prekine pater Česlav, ki se s pristaši miru zapre v grajsko kapelo. Tjenšinjski pa Čerskega nagovarja, naj napadejo pristavo in izženejo ali ubijejo Zjemblice. Ljubosumen je namreč na Mateja, v katerega je zaljubljena Vanda. Pater obvesti Bojuša in skupaj s tlačani se pripravijo na boj. Bojuš se odpravi v cerkev, kjer je nekoč naključno našel skrivni rov, ki vodi v grad Čerskega. Po skrivni poti reši Januša, Mateja, patra in Vando. Tjenšinjski s pristaši napade pristavo, hoče zabosti Mateja, a predenj skoči mati in oba sta ubita. Nato ubijejo Tjenšinjskega. Čerski se kesaja za svoja napačna ravnanja in postane kraljev pristaš, pomočnik. Tako si poskuša spet pridobiti naklonjenost lastne družine. Vanda v samostanu moli in žaluje za Matejem, Januš se bori za domovino. Pride novica, da sta dva Vislavina brata umrla, o dveh pa ni novic. Vislava je žalostna. Zboli tudi oče Bojuš, ki ji pred smrtjo razodene družinsko skrivnost, katero sme izvedeti kot verjetno poslednja potomka. Njegov praded Zdislav se je boril s Tatari. Bojeval se je z bogato okrašenim

knezom, ki ga je hotel ubiti. Življenje mu je rešil Tomaž Melčinski. Potem sta se zaradi lakomnosti sprla za knezovo bogastvo in v boju je Tomaž ubil Zdislava. Truplo in zaklad pošlje vdovi, ki bogastvo položi v možovo krsto. Od takrat je zaklad pripravljen, da v hudi stiski reši Zdslavove potomce. Tako jih tudi ona v skrajni sili lahko koristno uporabi. Vislava med vojno skrbi za ranjence. Na pristavo pride mlad švedski polkovnik Unterstjerna, ki ima namen napasti in osvojiti posestvo. Ko zagleda mrtvaški sprevod (pokop Bojuša) in žalostno Vislavo, jim izkaže vso čast. Dekle se mu takoj zelo priljubi in ves čas skrbi za Vislavino varnost. Pristava tako ostane nedotaknjena. Ko odide, jo prosi, naj moli zanj. Vislava še vedno misli na Januša. Pater ji prinese pismo, v katerem Januš razlaga, kako se mora za domovino žrtvovati. Jadviga je namreč njegovemu očetu dala na razpolago vse svoje premoženje, in sicer za pomoč pri obrambi Poljske pred sovražniki. Oddolžiti se ji bo moral s poroko. Pater razloži Vislavi pomen žrtvovanja. Vislava pa je mlada, željna sreče. Spomni se na bogastvo v krsti, ki bi ga lahko uporabila, da bi Januš vrnil dolg Jadvigi. Skušnjava jo vodi v kapelo, kjer odpre skrinjo z zakladom. Zraven najde pergament, kjer je zapisano, kaj vse je kdo daroval ali odvzel za plemenite namene. Vislavo postane sram in odloči se, da mora zaklad še naprej služiti v korist domovine in njenih prebivalcev. Patru tako reče, naj Janušu sporoči, da je svoboden. Sama posveti življenje revnim, lačnim, trpečim, bolnim. Proda zaklad in v zapuščeni hiši uredi bolnišnico, kjer s pomočjo patra neguje in skrbi za ranjence. K njej se zateče tudi ranjeni Unterstjerna. Vislava mu streže kar v svoji sobi, ker drugje ni prostora. Tako mu izkaže svojo hvaležnost. Ko okreva, ji razodene svoje srce. Zaljubljen je namreč vanjo in rad bi jo odpeljal domov in se z njo poročil. Ona pa pove, da se je že zaobljubila bogu, da bo življenje posvetila pomoči potrebnim. Pošlje ga domov k materi in sestri in mu reče, naj jo še kdaj obišče. Po dolgem času se srečata Vislava in Januš. On dobi vročinsko bolezen in hoče, da ga neguje Vislava. Čerski spozna, da ju ne bo mogel ločiti in pripravljen je pristati na njuno poroko. Jadviga pa je žalostna in razočarana. Ko ozdravi, jo prosi za roko. Ona pa mu pove isto kot Unterstjerni. Vanda se odloči, da bo tudi ona odšla po Vislavini poti in pomagala revežem. Ko hoče Januš spet oditi v boj, izve, da je Vislava hudo bolna. Vislava jima z Jadvigo zaželi srečo in vsi se spravijo. Na obisk k Vislavi pa pride Unerstjerna. Pater mu pove, da je umrla, prav tako Vanda. Januš in Jadviga pa pestujeta mlado Vislavo in Mateja.

3.1.11 Zvonenje v gozdu pri Ptujju

To kratko poučno povest je Lea Fatur objavila v delu *Razne povesti* leta 1912.

Zgodba se dogaja pred približno tristo leti. Srečamo se s krčmarjem Primožem, ki je že prileten fant, doma iz Haloz. Krčmo ima na samem ob gozdu pri Ptujju. Rad bi se oženil z lepo vdovo Barbaro, a nima dovolj premoženja. Mimo pride romar, ki se odpravlja v Jeruzalem. Rad bi se namreč pokesal za zločin, ki ga je storil zaradi ženske (Cirile). V ljubosumnosti je namreč do smrti zabodel drugega snubca. Cirila je nato odšla v samostan, kjer moli zanj in za njegovo očiščenje. V krčmi romar Primoža opozarja na ženske, ki prinašajo zlo. Primož naj se žensk varuje. Ko plača pijačo, Primož vidi, da ima pri sebi kar veliko vsoto denarja. Ker hoče ugajati Barbari, se odloči za zločin in v gozdu ubije romarja ter mu ukrade denar. Tako upa, da se bo Barbara odločila za poroko z njim. Od takrat pa se v gozdu ves čas oglašajo zvonček, ki opozarja na romarjevo

dušo in truplo, ki nezakopano leži v gozdu. Krčmar si pred zvonjenjem zatiska ušesa, poskuša miriti svojo slabo vest. Odide v Ptuj snubit Barbaro. Še prej ji kupi dragoceno verižico. Barbara pa ga zavrne, saj je za poroko že zmenjena s Tomažem. Primož vrže verižico na tla in jo z nogami razbije. Spomni na zločin, ki ga je storil, in se bridko zjoka. Mimo pride nekaj kmetov in v gozdu se spet oglasi zvonček. Zvabi jih na mesto, kjer leži romarjevo truplo. Primož prizna zločin. Obsojen je na vislice. Pred smrtjo začuti, da mu je romar odpustil. To je svarilo vsem, naj se varujejo pogubnih strasti, ki vodijo v zločin.

3.2 Ženski liki v analiziranih literarnih delih

Pri analizi se bom osredotočila predvsem na ženske literarne like. Zanimalo me bo, kakšne so ženske po zunanjih in predvsem po karakternih značilnostih, njihova vloga v literarnem delu, njihovi odnosi z drugimi literarnimi osebami. Spraševala se bom, kdo so njihovi zavezniki in kdo sovražniki. Ali gre v njenih proznih delih za junakinje, ki so pasivno vdane možem, gospodinje, matere, ki se žrtvujejo? Ali pa so v prevladi aktivne junakinje, junaške deklince, ljubice, spletkarke, celo fatalke?

Poskušala bom izluščiti profil ženske kot književnega lika v prozi Lee Fatur. Pri tem ugotavljam, da gre za več različnih tipov žensk. Zato sem pripravila kategorije, torej skupine, v katere bom posamezne ženske like uvrščala ter iz vsega zaključila, kakšen je določen tip ženske. Pri oblikovanju skupin sem bila pozorna predvsem na karakterne, značajske poteze ženskih likov in pa na njihova dejanja ter motivacijo teh dejanj. Potem pa se bom vprašala, kateri liki so v ospredju oz. katere ženske se večkrat pojavljajo.

Na tem mestu navajam, da nekatere literarne zgodovine Faturjevi očitajo preslabo psihologijo književnih oseb kot pomanjkljivost njenega pisanja, vrednost pa pripisujejo njenemu bogatemu fabuliranju ter zanimivim zgodbam, vnašanju različnih bajk, vraž in podobnega iz ljudskega ustnega izročila, kar pripomore k zanimivosti literarnega dela. Kljub temu pa se bom v diplomskem delu osredotočila na ženske književne like in poskušala ugotoviti, ali gre v analiziranih delih za prevladujoč vzorec ali pa so si literarne osebe v različnih delih zelo različne. Mihurko Poniž (1999/2000) pravi, da v zgodovinskih povestih Lee Fatur nastopajo zanimivi ženski liki, vendar pisateljico bolj zanima prikaz zgodovinskih dogodkov kot prikaz posamezne usode. Sama pa se bom osredotočila prav na usode posameznih žensk v izbranih delih Faturjeve.

V proznih delih sodobnic Zofke Kveder je ponavadi prikazana usoda žensk, ki se pojavljajo v vlogah mladega (ponavadi zaljubljenega) dekleta ali zakonske žene, ki se preživlja sama, in matere. Seveda v nekaterih besedilih ne gre samo za eno izmed teh treh možnosti, ampak se različne usode žensk med seboj prepletajo, lahko pa ena oseba v sebi združuje različne podobe in vloge ženske. Usodo ženske pogosto zaznamuje ljubezen. Toda ženska je redkokdaj srečna, največkrat se psihično ali fizično zlomi. Zato se ta besedila pogosto končajo s smrtjo glavne osebe. Ta zlom pa lahko povzroči ljubimčeva preteklost, ljubimčeva ali moževa nezvestoba, ločitev od ljubega na željo staršev ali pa celo njegova smrt. Če pa se ljubezen ne konča nesrečno, želi avtorica s svojim besedilom dati poduk, moralni nauk: pridnost in skromnost vodita junakinje v zakonsko srečo. Tukaj Katja Mihurko Poniž (1999/2000) citira prav Leo Fatur (Domovina, *Dom in svet*, 1910): »Lepota žene je zvestoba. Stotine lepih zabredenih žensk umira po svetu v samoti, kolne svojo nesrečno lepoto.«

Besedila, v katerih je prikazana usoda ženske kot zaljubljenke ali zakonske žene, tako v slovensko literaturo ne prinašajo kakšnih novosti. Ženske so sicer pogosto prikazane kot žrtve nesrečne ljubezni ali slepe zaljubljenosti, zaradi katere v zakonu trpijo, toda pomembnejšega sporočila kot svarilo bralki ta besedila ne prinašajo. Fabulativnega bogastva ne razkrivajo niti besedila, v katerih gre za ljubezenski trikotnik. Ponavadi gre za dekle, katere izbranec je svoja ljubezenska čustva rajši naklonil drugi. Zato se poroči z drugim ali ostane sama. Fatalnih žensk v takratnih literarnih besedilih ni. Najhujše, kar se zgodi, je zločin iz strasti. Junakinje so s svojo usodo nezadovoljne in sanjarijo o drugačnem življenju (Mihurko Poniž 1999/2000: 127–128). Kaj od tega se pojavlja v analiziranih literarnih delih Faturjeve, pa bomo odkrivali v naslednjih poglavjih.

3.2.1 Naslovne junakinje

Štiri analizirana literarna dela imajo že v naslovu omenjeno žensko:

- Junakinja zvestobe,
- Vislavina odpoved,
- Komisarjeva hči,
- Črtomir in Bogomila.

Ti naslovi kažejo na zvestobo, žrtvovanje, odpovedovanje žensk, na hčerko in pa celo na Prešernovo Bogomilo iz *Krsta pri Savici*. Hladnik (1997) pri analizi kmečke in zgodovinske povesti na Slovenskem ugotovi, da ženske zasedajo (po naslovih sodeč) vlogo čarovnic, hčera, junakinj, dedinj ali roparskih nevest, kar je vidno tudi v naslovih del Lee Fatur.

V Junakinji zvestobe se zgodba res vrti okrog glavnega ženskega lika, Srebrne. Izkaže se, da gre za zvesto junakinjo, ki kljub snubitvam različnih visokih predstavnikov družbe ostane zvesta Matiji, ki je kmečkega stanu (čeprav je ona plemiške krvi!). Ta zvestoba pa se ji ne obrestuje, saj se v njeni odsotnosti Matija poroči z njeno tekmico Jernejo (ki je kmečkega stanu). Na svatbi je nočejo prepoznati, zato po obisku cerkve odide neznano kam. Skrito sporočilo bi lahko bilo, da je poroka mogoča in najbolj primerna med socialno enakimi (kar Hladnik (1981) ugotavlja za žensko povest 19. stoletja).

Vislava se zaradi svoje zaobljube, ki jo je dala bogu, odpove ljubezni in svoje življenje posveti negovanju in skrbi za bolne, reveže in vse, ki so potrebni njene materialne in moralne pomoči.

V delu Komisarjeva hči spremljamo žalostno življenjsko usodo Mabelle, komisarjeve hčerke, ki je nesrečno zaljubljena. Čeprav ji mladenič vrača ljubezen, njuna poroka ni družbeno sprejemljiva. Tako se mora (tudi zato, da ga reši obsodbe) poročiti z drugim.

Bogomila pa se v delu ne pojavi neposredno. Nanjo pa Nika spominja Helena, ki se odreče zemeljski ljubezni ter verjame v posmrtno ljubezensko srečo z Nikom.

Bolj podrobno pa bodo te ženske predstavljene v naslednjih poglavjih.

3.2.2 Skupine ženskih likov

3.2.2.1 Nesrečno dekle/nevesta/žena

V to skupino sem uvrstila tiste ženske, ki jih spremlja nesrečna življenjska usoda. **Nesrečno dekle** je ponavadi lepa in prijazna sirota, rejenka. Sprašuje se o lastnem izvoru, o svojih pravih starših. Zanimajo jo neznane stvari. Zaradi premajhne ubogljivosti (krušnih staršev) jo spremljajo bridke življenjske izkušnje. Srečo išče v ljubezni, a jo največkrat ne najde (oz. je ta sreča le trenutna, nato pa se obrne v veliko nesrečo). Tako sledijo razočaranja, zapuščenost, osamljenost, tudi bolezen in celo smrt. Včasih za nesrečo v življenju ni kriva sama. V *burji in strasti* je takšna Lucietta, ki jo Odoardo kljub njeni dobroti, predanosti in ljubezni umori. Včasih se na koncu vendarle razočaranja in nesreče končajo in dekle začne končno uživati srečo (ponavadi v ljubezni). Prej pa mora spoznati svoja zmotna, napačna ravnanja in se pokesati (kot v primeru Nevenke). **Nesrečna nevesta oz. žena** je največkrat zelo lepa, očarljiva dama, ki do določenega (preprostega in iskrenega) mladeniča čuti pristno ljubezen, zaljubljenost. Zaradi določenih razlogov pa se rajši odloči za poroko z drugim, bolj sprejemljivim kandidatom. Včasih se zaradi bogastva in bolj lagodnega življenja za to odloči sama. V določenih primerih je v takšno odločitev prisiljena, če hoče rešiti življenje sebe ali/in drugega (ljubljenega mladeniča ali lastnega otroka). Prav tako jo v takšno odločitev velikokrat prisilijo starši ali brat (gospodar), in sicer zaradi splošnega ugleda družine, rešitve materialnega propada družine – nov mož bo namreč z bogastvom rešil hišo. Tako se dekle (kljub morebitnemu trenutnemu upor) poroči s starim, grdim, nesramnim in ukazovalnim moškim, s katerim ni srečna. Zato tudi do otrok ponavadi ne čuti pristne materinske ljubezni. Ves čas misli na prvo ljubezen, sanjari o morebitni skupni sreči. Razmišlja celo o samomoru, saj ugotavlja, da vrnitev v preteklo srečo ni več mogoča (tudi mladenič je sedaj poročen z drugo). Na koncu se s svojo usodo največkrat sprijazni. Spozna svoje zmote, zave se svetosti zakona, opraviči se in poskuša živeti mirno zakonsko življenje (ali pa skesana umre). To kaže na pretiran moralizem.

V kategorijo nesrečnega dekleta spada Luca Hrvatina (*V burji in strasti*). Kljub dobrim odnosom s krušnimi starši hrepeni po tujih krajih, kmečka opravila ji niso po godu. Sprašuje se o očetu, ki je kriv za materino nasilno smrt. Razmišlja o novostih,

Komentar [B8]: Konkretno ženske like, ki sem jih uvrščala v posamezne skupine, sem podčrtala. Ali mogoče predlagate kakšno drugo označevanje ali je v redu tako?

Komentar [B9]: V oklepaj sem dala naslov dela, v katerem se pojavlja, in sicer ležeče. Na ta način so zadeve bolj pregledne, bralec pa gre lahko preverit tudi k zgodbam. Ali je tako v redu?

Komentar [u10]: oboje bo v redu

meščanskemu življenju, ki se razlikuje od preprostega kmečkega življenja, svobodi. Starši jo svarijo pred nevarnostmi, ki jo čakajo. Prosijo jo, naj ostane doma: »Dekle, ko bi ti moja pamet imela, nikoli ne bi šla od nas. Mar nimaš kruha? Žgancev ti je ostajalo. Letos bomo redili par prašičev, bo tudi špeha, rebrec in gnjati. Ko pride Jože, kupi kravico, imeli bomo mleka in masla. Jože prinese denar, nakupi ti lepih oblek, bodi pametna Luca, ostani doma! Dosti ni, kar imaš, ali to veš: po svetu pa je prevara.« (Str. 263.) Ona pa staršev ne uboga in odide v mesto, kjer se začne na skrivaj sestajati z zapeljivcem Paolom. Tako razočara Vinka, ki se zato odloči za semenišče. Sama pa je le trenutno srečna, saj jo Paolo vleče za nos. Obljublja ji poroko, v resnici pa je že poročen. Ko se je naveliča in Luca spozna njegove laži in prevare, jo kot zblaznelo sestro da zapreti v umobolnico. Čeprav spozna pravega očeta, ki se za svoj zločin pokesa, ta v nesreči umre in Luca je spet prepuščena sama sebi. Po vsem življenjskem tavanju s pomočjo prijateljice Gemme zbeži iz umobolnice ter izčrpana in bolehnna pride nazaj v domače kraje ter na materinem grobu umre. Tako je postala žrtev lastne ljubezni, strasti in neubogljivosti, kar kaže tudi na vzgojni nauk, ki sledi iz zgodbe.

Nesrečna je tudi Nevenka (*Iz naših dni*). Ker ji je Milan obljubil zvestobo in poroko, zvesto in vdano čaka nanj, čeprav se ta medtem (tudi na željo staršev) poroči z bolj primerno kandidatko. Nevenka zaradi čakanja na Milana odganja druge snubce, ki so prijazni mladeniči. Zato se mati jezi nanjo in na njeno naivnost ter nepremišljenost. Upa, da bo hčerka čimprej prišla k pameti in se omožila. Tudi Milanovi starši so jezni nanjo, ker njihovega sina ne pusti pri miru. Za razliko od Luce pa Nevenka svoje zmote pravočasno spozna in se za vsa slaba dejanja opraviči. Za to je nagrajena s zakonsko srečo, ki jo čaka z Andrejem (po blagoslovu njegove umirajoče žene, njene prijateljice Ade).

V zakonu s starim in grdim grofom Sternanovim (tujec) ni srečna Lijana. Lepa, urejena, uglajena, na trenutke celo ošabna Lijana v srcu skriva globoko žalost. S preprostim Pavlom jo je vezala pristna in iskrena mladostna ljubezen. Zaradi bogastva pa se je poročila z bogatim grofom: »Grof je, ti pa si Šimonov iz Zemon. Tvoj oče je bajtar. Mene čakajo širni gradovi, sluge v livreji mi bodo stregli, oblačile me hišne. Prvi umetniki bodo izpopolnili mojo glasbeno izobrazbo. Star je grof in Nemeč. Zahteva, da se odpovem domu, sramuje se žene iz kranjske šume. Prva je bila knežjega rodu. Star je, grd in vdovec. Ne ljubi ga tvoja Lijana, idealni Pavel – vzame pa ga! Obsujem vas z biseri, mi je rekel.

Podali se mi bodo, Pavel. Koliko žensk je že prodalo dušo za nakit! Ti pa vzemi Ivko ... Ona te ljubi, je ustvarjena za ponižno, dobro ženo, ki plete možu nogavice, mu kuha kosilo ...« (Str. 318) Tujina in bogastvo ji ne prineseta pričakovane sreče in življenjskega zadovoljstva. Zato razmišlja o domačih krajih in ljudeh, ima slabo vest, ker je prizadela Pavla. Z domačimi je po moževem ukazu morala pretrgati vse stike, saj je bilo grofa sram moževih korenin. Tudi do otrok ne čuti pristne materinske ljubezni: »In zdaj ne more ljubiti moža in debeloglavi otrok ji tudi ne vzbuja tiste vroče materinske ljubezni, katero je pričakovala, se je radovala.« (Str. 262.) Ko se s Pavlom po več letih po naključju spet sreča, tudi ta do nje še vedno čuti nekaj več, čeprav je poročen. Lijana postaja vse bolj nemirna, razdražljiva, mučijo jo spomini. Pavlu predlaga, naj se loči, kar namerava storiti tudi sama. Tako bosta lahko srečna skupaj. Nad čustvi pa prevlada Pavlov razum, ki spoštuje svetost zakona in zato ne bo uničil družine. Lijana je razočarana, pomisli celo na samomor. To misel prekine klic njenih otrok. Tako se sprijazni s svojo usodo. Tolažbo pa bo odslej iskala v veri.

V zgodovinski povesti *Za Adrijo* se srečamo z dvema nesrečnima nevestama. To sta Zora in Cecilija. Obe sta zelo lepi, prijazni, usmiljeni, miroljubni, predstavljeni sta zelo pozitivno. Cecilija se zaljubi v Zorinega brata Jurišo, Zora pa v Cecilijinega brata Ivana. Zaradi političnih nasprotij (Uskoki – Benečani) zvezi nista mogoči, zato obe trpita zaradi nesrečne ljubezni, ki ne more biti okronana s poroko. Ubogati morata voljo staršev in bratov, ki jima izberejo primerne ženine, ki je njihovega rodu in ima dovolj vreden priimek. Tako Juriša sestri izbere starega Uskoka Milanšiča, ki Zori ni po godu, saj je star, grd, zopr in ukazovalen. Kljub temu pa mora ubogati »brata gospodarja« in se ukloniti njegovi želji. Ko namreč prosi Jurišo, naj prekine njeno zaroko, saj te žrtve ne zmore, se pokaže surovost in večvrednost uskoškega moškega: »Kaj? Kar sem rekel, to ostane. Ha! Vem, kaj te moti. Benečan ti roji po glavi. Sramuj se, nevrednica! Že vidim, da hočeš osramotiti moje ime. A tako mi Boga! Preskrbel sem, da ne oskruniš mojega groba. Nobene besede več! Izgubi se!« (Str. 340.) Kljub temu, da zbere dovolj poguma in se tej odločitvi upre (pobegne v Benetke k Ceciliji in Ivanu), se vrne in sprijazni s svojo usodo ter poroči z Milanšičem. Tako nadaljuje slavni uskoški rod. Prav tako tudi Cecilija trpi zaradi nesrečne ljubezni do Juriše. Zato, da ga reši smrtne obsodbe, pa se žrtvuje in poroči z dožem, ki ga prav tako ne ljubi.

Nesrečno je zaljubljena tudi Mabelle (*Komisarjeva hči*), saj je Grga politični nasprotnik njenega očeta (očima). Ko Grgo ujamejo, prosi Andriana, naj ga izpusti. V zameno pa se bo sama poročila z njim, čeprav ga ne ljubi. Podobna situacija je tudi pri Reziki (*Komisarjeva hči*), ki ji srce gori za komisarjevega tajnika. Obe strani nad zvezo nista navdušeni (politični nasprotniki!), saj sta si preveč različna. Rezika se najprej staršem upre, potem pa popusti in pristane na poroko s primernejšim kandidatom. Poleg tega, da se mora vdati volji staršev, pa jo je tudi strah tveganja. S tajnikom Chapotinom bi si morala v svetu iskati srečo. Zato rajši izbere bolj varno pot, lagodno življenje ob domačem ognjišču, kjer bo skrbela za moža, otroke in gospodinjala.

Zato, da reši svoje življenje, predvsem pa življenje lastnega otroka, pa na poroko pristane Armande (*Komisarjeva hči*). Kot del Napoleonovih nasprotnikov (plemstva) jo hočejo obsoditi na smrt. Ko pa Martin prepozna žensko, v katero je bil v rani mladosti zaljubljen, ji da na izbiro poroko z njim ali smrt. Seveda izbere poroko, čeprav v zakonu ni srečna. Na koncu pa spozna, da jo ima komisar iskreno rad in odloči se spremeniti ter se potruditi za njen zakon.

Nezakonska mati, ki se je poročila z drugim moškim, je Ada (*Iz naših dni*). Zapeljivec Torini ji je obljubljal zvestobo in poroko, potem pa jo je zapustil. Tudi otroka ni hotel sprejeti. Ona najde uteho v Andreju, čeprav ga iskreno ne ljubi. Ves čas misli na kapitana Torinija in upa, da bo spoznal svoje zmote in se vrnil k njej in sinčku. Ker se to ne zgodi (Torini in njegovi starši jo ignorirajo, lastni oče jo zaradi sramote spodi od hiše), postane maščevalna in odganja vse Torinijeve potencialne zaročenke oz. žene, in sicer tako, da jim pokaže Torinijevega nezakonskega otroka. Žalostno je, da do sinčka čuti večjo materinsko ljubezen in mu je bolj naklonjena kot hčerki. V obupu večkrat pomisli na samomor in celo na umor Torinija, a to misel opusti. Na koncu (pred smrtjo) vse svoje zmote spozna, se opraviči ter prijateljici Nevenki in možu Andreju da blagoslov za skupno zakonsko srečo.

V zakonu ni srečna Julija (*V žaru juga*). Mož namreč po ponovnem srečanju z mladostno ljubeznijo začne pozabljati in zanemarjati družino. Še vedno čuti ljubezen do Lijane, ki ga je takrat zapustila zaradi bogatega ženina. Julija pa v zakonu vztraja in upa, da se bo mož pravilno odločil. Potrpežljivost se ji obrestuje, saj mož spozna, da je zakon sveta stvar. Tako se vrne v ženino naročje.

3.2.2.2 *Pepelka*

To poimenovanje sem prevzela po Hladniku (1981), ki je v ženskem romanu in povesti 19. stoletja ugotavljal, da je glavna oseba ženska. Gre za mlado, revno, osamljeno dekle (sirota, rejenka, pastorka, samohranilka) meščanskega stanu. Dekleta poleg zunanje krasi tudi notranja, dušna lepota, ki raste iz notranjega zadovoljstva ob izpolnjevanju dolžnosti, pri tem pa pomaga dobro srce, občutljivost, resnost, marljivost in izobraženost. Njena dobrotu in marljivost se ji poplačata, saj je na koncu za to bogato nagrajena – srečno se poroči. Izbranec namreč spozna plemenitost maksim junakinje. Trpljenje se izplača, saj z njim pridobiva občutek večvrednosti, zato ji že samo trpljenje pomeni moralno zmago. Moralna maksima, po kateri junakinja živi, je njena največja vrednost in vaba bodočemu partnerju, ker obeta ženino vzorno obnašanje, požrtvovalnost, marljivost, podrejenost, potrpežljivo izpolnjevanje zakonskih obveznosti. Prav to pa junakinjo po drugi strani spravlja v hude duševne muke, ker jo sili v nenehno odpovedovanje, žrtvovanje (Hladnik 1997). Ti liki zelo spominjajo na pravljичni motiv Pepelke. Tudi sama sem prevzela Hladnikovo poimenovanje, saj se tudi v delih Faturjeve kažejo omenjene lastnosti ženskih likov.

Te lastnosti sem namreč našla v liku Ivanke (*Biseri*). Je skromno in ponižno dekle, in sicer najdenka, sirota, ki je že zgodaj zaradi spletk ostala brez staršev in pristala v sirotišnici. Tako je zelo veliko pretrpela, kljub vsemu pa je ohranila dobroto in vero v ljudi. Ko jo gospa Kamenska vzame pod streho in skrbi zanjo, se ji odpre čisto nov svet. Postane vesela, živahna, se izobražuje (maturu naredi z odliko). Gospe Kamenski je zelo hvaležna za vse, kar ji nudi. Ko jo Martina obtoži, da je hudobna in da je ukradla bisere, je močna in ve, da bo resnica nekoč prišla na dan. Nikakor pa noče povzročati preprirov in tako resnico o Valentinovem umoru obdrži zase, saj noče ogroziti Angelikove in Martinine ljubezni. Žrtvuje svoje poštenje in dobro ime. Vse to se ji na koncu bogato obrestuje, saj je dobrotu poplačana. Ivanka se vzpne po družbeni lestvici in s poroko z Angelikom dobi dobro ime. Tako je vsa njena čast oprana.

3.2.2.3 *Vdano, požrtvovalno in zvesto dekle/žena*

Takšna ženska je za dom, družino in vero pripravljena dati, žrtvovati vse, celo lastno življenje. V ospredju je notranja lepota, saj je takšna deklica dobra, zvesta (možu in družini), globoko verna, skrbna in iskrena, pridna, delavna. Svoje obljube drži in jih ne prelomi. Prav ta moralčni imperativ (usmiljenost, sočutje, skromnost, vernost ...) pa subjekt postavlja na stopnjo podrejenosti, odvisnosti, vdanosti in popolni predanosti. V teh osebah nadjaz (kreposti) zmaguje nad libidom (telesnimi željami) (Hladnik 1981). Življenjsko poslanstvo in smisel torej najde v izpolnjevanju dolžnosti, vernosti, požrtvovalnosti, negovanju in skrbi za reveže, bolnike in vse, ki so potrebni kakršnekoli pomoči ...

V *Vilemirju* so sicer v ospredju moški liki. Od ženskih oseb pa izstopa Romana. Dekle vdano čaka na stričevo vrnitev in se medtem izobražuje. Skozi povest je prikazana kot čisto, nedolžno in iskreno bitje s pristno družinsko ljubeznijo in povezanostjo, ki pa se kljub svoji nežnosti, zasanjanosti in otroškosti upa postaviti po robu tistemu, ki nasprotuje zanjo pomembnim rečem (veri, družini). Ena izmed pomembnih reči je zanjo krščanska vera, saj v molitvi njej najde uteho in tolažbo. Ranjena zelo trpi v vročici in bližnji se bojijo za njeno preživetje. Stanje se ji nato sicer poboljša, a vseeno njeno zdravje na domačem gradu začne pešati. Na koncu sicer srečna in pomirjena umre. Zaključimo lahko, da je Romana dekle, ki se žrtvuje, trpi, je nekakšna mučenica, za družino, dom in vero naredila prav vse.

Elviro Vidoni (*Biseri*) sicer ni lepe zunanosti, a zanjo ji tudi ni mar. Ne zanima se za lepoto, bogastvo in zabavo. Rajši doma šiva ali pa gre v cerkev. Celo sram jo je, ker imajo toliko nepomembnih in dragih reči v hiši. Pred materjo brani gospo Kamensko in Roziko, ki sta v materinih očeh neumni in naivni, Elvira pa njuno žrtvovanje za Angelika razume in spoštuje. Elvira hoče pravo ljubezen, ne prisilno. Pravi, da lahko preživi tudi brez materinega denarja, zato se materi upre in se začne izobraževati za učiteljico (hoče se osamosvojiti, biti neodvisna). Ko se vrne nazaj, se res spoprijateljita z Emilom in ko jo prosi za roko, veselo sprejme. Vidi, da to ni bilo izpeljano pod prisilo, kot takrat z Angelikom, ki je moral zaroko izpeljati zaradi zadolžnega pisma. Elvirin lik je skozi celotno delo pozitiven, je pravo nasprotje svoje matere (iz tega sledi tudi težaven odnos med njima). Kljub želji po samostojnosti pa se odloči za poroko in tradicionalno varnost

pod moževim okriljem. V *Biserih* je takšna tudi Rozika, ki se za družino neizmerno in brezpogojno žrtvuje. Za bratovo srečo se namreč odpove lastni doti ter tako posledično ostane brez ženina. Uteho najde v veri in zaupanju v boga. Sicer ima kasneje priložnost za ljubezen (vanjo se namreč zaljubil Salle), ampak ona se spet žrtvuje za brata in Elviro ter Emilu da prosto pot. Njene odlike so torej poštenost, pobožnost in dobrota. Čeprav piše materi, naj ne skušajo več kontaktirati z njo, ker se je zaobljubila in odhaja v daljne kraje, se na koncu spet srečajo v Trstu, ko je razkrita vsa resnica in oprano Ivankino ime. Življenjsko poslanstvo tako najde v redovništvu in pomoči drugim.

V to skupino s svojo nesebičnostjo in požrtvovalnostjo ter dobroto spada tudi Vislava (*Vislavina odpoved*). Spoštuje svoje starše, ima močno vero v boga. Tudi ko se pojavi skušnjava z zakladom (da bi ga porabila za to, da bi Jadvigo odstranila in ona kot mlado, lepo in sreče željno dekle uživala srečo z Janušem), se ji odpove in se zaobljubi, da bo svoje življenje posvetila revežem in bolnikom (postane njihova negovalka in tolažnica). Tudi ko jo Unterstjerna in Januš prosita za roko, jima odločno pove, da obljube ne bo prelomila. Svojo srečo bo namreč žrtvovala za dobro domovine. Pokaže se njena plemenitost, odločnost, vztrajnost – opisana je, da »je značaja kakor iz kremen« (Str. 60.). Klub temu, da ni bogata, pa je ponosna na svoj rod: »Ubogi oče! Manjša kakor tvoja je bila hčerkin nada. Ti nisi videl, ti ne poznaš bogastva Jadvinega; ne veš, kako revna je tvoja hči napram nji. Tam so gradovi, polja in gozdovi, da jim ne pregledaš konca, da jih ne prehodiš teden dni. Tam je vasi brez števila, brez števila rok, ki delajo za knežinjo Jadvigo. Tam so dragulji, zlate obleke, bale tatarskega blaga, merniki zlata. In Jadviga je edina dedinja vsega, je sorodnica imenitnih mož. Ničesar tega ni pri nas, oče. Konec našega polja vidim iz okna, hiše in duše preštejem na prste. Na tej revščini nas je pet. Pa se vendar ponosna, oče, na svoj ubogi ali častni rod, na neomadeževano očetovo ime, na brate orličje. Ljubim vas, ljubim tudi svojo žalost, ki uči poguma in zatajevanja, ponižnosti.« (Str. 32.) In prav zaradi teh kvalitiet jo imajo vsi radi in jo spoštujejo. Ko zboli, množice jokajo in vzklikajo njeno ime. Z njenim likom je Lea Fatur naslikala plemenito, dobro in požrtvovalno poljsko žensko, resnično junakinjo: »Naj ne vidim svetega raja, če pozabim kdaj Vislave!« je vzkliknil Januš. »O da bi imela naša domovina več takih hčera. Naj bi že prihajale potem na Poljsko še take nesreče – prepričan sem, da ne propade in ne izgine Poljska, dokler živi požrtvovalna poljska žena.« (Str. 69.) Po njenih stopinjah pa gre tudi Vanda, ki prav tako pomaga Vislavi v bolnišnici.

Kvaliteta zvestobe je poudarjena v *Junakinji zvestobe*, kar napoveduje že naslov dela. Srebrno namreč ugrabijo in odpeljejo v ujetništvo na Turško. Kljub dvorjenju bogatih in pomembnih turških moških ostane zvesta možu. Ko se po sedmih letih vrne domov, pride na svatbo Matije z drugo, nje pa nočejo spoznati. Tako nesrečna odide po tolažbo v cerkev in izgine neznanu kam. S svojo zvestobo je ohranila čisto srce in vest, čeprav je ostala nesrečna.

V to kategorijo pa spadajo še tri ženske književne osebe: Helena Svetinova (*Črtomir in Bogomila*), Cirila in Barbara (*Zvonenje v gozdu pri Ptujju*). Njihove vloge so sicer manj opazne, a pri vseh treh je zaslediti omenjene kvalitete: vernost, pobožnost, vdanost, žrtvovanje ljubezni za neke višje cilje in vrednote (vero). Helena verjame v posmrtno ljubezensko srečo z Nikom, Cirila po ljubčkovem zločinu odide v samostan, kjer prosi in moli za njegovo odrešitev, Barbara pa je prav tako zvesta preprostemu mladeniču. Ne zanima je premoženje, denar, bogastvo, temveč fantovo dobro srce in poštenost.

3.2.2.4 Skrbna mati/tašča

V tej skupini sem kot glavno lastnost izpostavila skrbnost in dobroto mater, v enem primeru mačehe ter v enem primeru celo tašče. Te ženske skrbijo za dom in družino. Otroke priporočajo bogu, molijo zanje in upajo na njihove prave življenjske odločitve. V ključnih trenutkih znajo biti tudi stroge, saj za svoje drage hočejo le najboljše. Matere pa so kljub nekaterim svojim kvalitetam nekje tiho v ozadju, ponavadi pomrejo in ne vplivajo na razplet dogodkov (Hladnik 1997: 116).

Takšen je lik gospe Kamenske, Angelikove matere (*Biseri*). Ta se žrtvuje za svojega sina, njena materinska ljubezen je brezmejna. Čeprav težko prenaša sinova potovanja, dolgove, najbolj pa njegovo izgubo vere, sinu stoji ob strani, ga bodri, skuša mu svetovati, ga spraviti nazaj na pravo pot. Ko je na potovanju, se boji zanj, moli in ga priporoča bogu in Mariji, saj se s potovanja v preteklosti nista vrnila njen mož in njegov brat. Upravičeno je torej zaskrbljena. Sicer pozorna, mila, prijazna in ustrezljiva gospa Kamenska pa se zna spremeniti tudi v strogo in odločno žensko. Ko namreč rejenka Ivanka pogleduje za fanti in sprejema ljubezenska pisma, jo zelo okara in se razjezi: »Tako lahkomiselno delaš meni sramoto, je zavpila Kamenska in hodila vznevoljena po sobi. Sicer tako dobra gospa je

imela nekaj moškega v sebi, kadar je bila jezna – in sedaj je bila tudi res jezna.« (Str. 448.) Sicer pa ima Ivanko zelo rada, skrbi zanjo in vse bolj se ji dozdeva, da gre res za Brigitino hči, ki bi morala biti na Martininem mestu in uživati bogastvo, ki so si ga prisvojili Collettijevi. Žalostna je, ker je sin na potovanjih izgubil vso vero in upa, da bo spet našel pravo pot, saj je sicer dober in plemenit mladenič. Piše mu: »Zablodil si, moj sin ... Kaj čuda – vsi blodimo, iščemo ... Pa kdor živi pod varstvom Svete gore, se ne pogubi – trdna je moja vera, da se rešiš, moj edinec. V materin naročaj.« (Str. 74.) V tem stavku so vidni vsa njena skrb, ljubezen, strah in upanje.

Skrbna je tudi mati Orlovička (*Za Adrijo*). Na začetku torej prikazana kot skrbna, mogočna ženska, ki po moževi smrti skrbi za dom in družino ter še vedno žaluje za možem. Sedaj ima velike skrbi s sinom Jurišo, ki odhaja v boje, grozi mu smrt ali izgon. Mati zato vse bolj hira, joče, obupuje, izgubi življenjsko energijo in tudi njeno upanje je vse manjše: »Žoltobleda, shujšana, sedi v kresu pri ognjišču Orlovička. Odložila je koralde, uhane in prstane. Obleka ji je zmečkana, lasje razmršeni. Vidi se, da ne mara sama zase. Vidi se, da misli le eno, da išče blede oko le enega samega obraza, da izgovarjajo usta le eno ime.« (Str. 196.)

Tudi Nikova mati (*Črtomir in Bogomila*) je zelo skrbi za sina. Najprej upa, da bo ostal pošten in veren. Ko vidi, da se je spremenil na slabše in zavrgel pozitivne vrednote, ki mu jih je sama posredovala, postane žalostna. Še vedno pa upa, da se bo sin spremenil, spoznal svoja zmotna prepričanja, ki njega in vse njegove pristaše vodijo le v pogubo. Sama pa njegovega mnenja ne more spremeniti. Zaradi vsega obupa, sramote in razočaranja umre.

Prav tako v to skupino spada Jelena (*Vilemir*), ki pa zaradi prevelikih skrbi zase in za otroka zbolí (zblazni). Kljub temu pa domače na koncu vendarle prepozna in pomirjena umre.

Matejeva mati (*Vislavina odpoved*) ima sina tako rada, da se postavi pred njega, ko ga hoče Tjenšinski umoriti. Tako lastno življenje žrtvuje zato, da reši življenje sina. Plemenitost in požrtvovalnost sta torej neposredno razvidni.

Čeprav so mačehe nekje v zavesti bralcev negativne, zlobne, pa s Hrvatinko (*V burji in strasti*) ni tako. Luco je namreč takoj vzela pod svojo streho in zanjo skrbela tako kot za

lastnega otroka. Ker je kmetica, mora s trdim delom skrbeti za preživetje družine in obstoj doma. Tako je opisana kot postarana ženica, sključenega telesa in uvelega, razoranega obraza. Nad Lucinimi odločitvami je sicer razočarana, a kljub temu v molitvah ne pozabi nanjo. Želi namreč, da bi spet našla pravo pot in srečo.

V noveli *Iz naših dni* pa je skrbna in pozitivna celo tašča. Jeluščika namreč Ado takoj sprejme za svojo (kljub nezakonskemu otroku). Vzljubi jo, saj tudi Ada lepo skrbi zanjo. Taščo pa začne skrbeti, ko opazi, da Ada spet gleda za Torinijem, postaja nemirna, zasanjana. Jeluščika se boji, da bi njen sin lahko storil kakšno nepremišljeno dejanje, če bi izvedel, da se kapitan spet smuka okrog Ade, ona pa tudi ni ravnodušna do njega. Tako tašča ves čas spremlja snaho, je kot nekakšen opomin, varuška njenega dobrega imena. Vseeno pa zna Ado v pogovoru s prijateljicami tudi opravljati.

3.2.2.5 Spletkarska in maščevalna ženska

Gre za negativne ženske like, ki spletkarijo zase (pridobiti želijo ženina, ki pa ima rajši preprosto, lepše, pošteno, plemenito, čeprav bolj revno dekle) ali pa zanje spletkarijo njihove matere (za hčerko ali sina želijo pridobiti primerne partnerja, ki jim bo zagotovil dovolj materialnih dobrin, premoženje, kar posledično pomeni lagodno življenje ali pa rešitev prihajajočega materialnega in družbenega propada družine). Dekle se včasih maščuje za storjeno krivico (Ada) ali pa se hoče maščevati pošteni deklici, ki je osvojila zaročenčevo srce. Spletke jim ponavadi ne uspejo, saj je dobrota vedno poplačana, zloba (hudobija) pa kaznovana. Večkrat se ob koncu za svoja dejanja pokesajo, se spremenijo ter prosijo odpuščanja.

Tipična spletkarka je gospa Vidoni (*Biseri*), ki hoče na vsak način za hčerko pridobiti bogatega ženina. Hlapi po vedno večjem bogastvu, ljubi zabave, zapravljanje denarja, bahanje pred drugimi. Je zelo praktična in spletkarska, prebrisana, saj hoče hčerko Elviro pametno poročiti. Tako bosta imeli zadosti denarja za uživanje. Hčerki svoje nakane prekriva (zadolžno pismo), na lep način ji skuša dopovedati, da je vse to za njeno lastno dobro. Ko pa vidi, da je Elvira ne uboga in ne razume, se tudi razjezi. Hčerki reče, da je neumna, naivna, nespametna, povrh vsega pa ji očita, da je grda: »Le vezi, vezi, nuna, oltarni prt. Tačas ti pa jemlje druga ženina. Saj ni čuda, če beži Angelik pred tako nevesto.

Se ne obleče, se ne počee, se ne potruđi, da bi dopadla. Sama si kriva, da se nam smejo ljudje. Ni čuda pravim, če je šel Angelik k Martini. Kako si ga poparila ... Moškega oviješ lahko okoli prsta s prijazno besedo, ali pa ga odbiješ z mrzlim pogledom. Dandanes so ženske tako vsiljive, če je moškega le za eno četrt, jih dobi po pet na vsak prst.« (Str. 179.) Gospa Vidoni je torej zelo ukazovalna, hitro vzkipi in hoče, da je vse po njenem. Ne pusti, da bi ji kdo prekrižal načrte. Ko vidi, da z Angelikom ne bo nič, ji za ženina predlaga Emila in jo ves čas svari pred lepo Martino. Načrti ji ne uspejo, saj hčerka živi pošteno življenje.

Spletkarski sta tudi gospa Colletti in njena hčerka Martina (*Biseri*). Obe sta prikazani kot zelo preračunljivi, spletkarski lepotici, ki z zapeljevanjem moških dobiva, kar si želita. O gospe Colletti piše: »Še sedaj je tekmovala s hčerko v koketiranju, nosila drage toalete, se dičila s dragulji, mazala in barvala.« (Str. 183.) Gospa Colletti Martino uči, kakšna naj bo do moških, svetuje ji in skupaj snujeta spletke. Do poroke naj se drži le Angelika, potem pa se bo že lahko zabavala z drugimi častniki: »Oh, otrok, ti ne veš, kako moč ima lepa ženska na zaljubljenca. Do vsega ga pripravi. Ti ne poznaš ljubezni, to je tvoja sreča. Ženska, ki ljubi, je izgubljena, je sužnja. Ne zabi tega, in moški bo igrača tvojih muh.« (Str. 25.) tako kot je gospa Colletti z zapeljevanjem Ivankinega očeta pridobila njeno premoženje za svojo družino, tako tudi Martina osvaja Angelika. Prepriča ga, naj odide iskat bisere. Ko se bogat vrne, se bo poročila z njim (materin nasvet). Angelika tudi ščuva proti siroti Ivanki. Podtakne ji celo krajo biserov. Zaradi svojih slabih dejanj pristane v bolnišnici, kjer se Martina za vsa slaba dejanja sebe in svojih staršev opraviči in skesana umre. Spozna, da ni imela prav in z negativnosti pride v pozitivnost.

Zaroto proti pozitivni rivalki, tekmici snuje Klara (*Za Adrijo*), ki Ivanova zaročenka. Je hinavska in maščevalna, ošabna in mrzla: »Strast ti gori iz ostrih oči, strah ti pretresa mlado dušo. Kaj snuješ, donna Klara, česa se bojiš? Kaj te drži nočne ure ob oknu? Sanje slave? Ženska si, potomka Španjolke. Ljubezen in čast sta napisani na tvojem ščitu. Gorje oni, ki ti žali čast, ljubezen. Gorje neukemu dekletu barbarskega rodu, ki se upa tekmovati z benečansko plemkinjo španjolske krvi.« (Str. 438.) Na skrivaj jo namreč da zapreti v ječo in jo obtožiti čarovništva. Tako si namreč želi zagotoviti poroko z Ivanom, ki je sicer zaljubljen v Zoro in mu Klara ni pri srcu. Prav tako Ivanove ljubezni do Zore ne razume

njegova mati Bernarda Foscarijeva, ki ga sili v poroko s Klaro in svetuje, naj Zoro nemudoma odslovi.

Čeprav je Ada (*Iz naših dni*) v splošnem prikazana kot pozitivna oseba, ki pa jo spremlja nesrečna ljubezen. Zato se ljubimcu, ki jo je zapustil z majhnim otrokom (njegovim), maščuje. Še vedno ga ima rada in upa, da se bo vrnil v njen objem in se z njo poročil ter ji tako vrnil izgubljeno čast. Ko pa si izbira druge neveste (tudi s pomočjo staršev, ki ne marajo za Ado in vnuka), postane maščevalna. Zaročenkam pove resnico o Toriniju in pokaže otroka, ki je kapitanu na las podoben. Tudi ona pa se za takšna dejanja pred smrtjo opraviči ter skesana umre.

V to skupino uvrščam tudi Jernejko (*Junakinja zvestobe*). Čeprav ne kuje neposrednih zarot in spletk, pa ima v srcu slabe namene. Upa namreč, da bodo Srebrno ugrabili Turki. Tako bo sama imela prosto pot do Matije, ki je Srebrnin mož. Njene želje se uresničijo in poroči se z Matijo.

3.2.2.6 Demonska (fatalna) ženska

Posebno kategorijo sem oblikovala za ženske like, ki imajo posebno, demonsko moč nad moškimi. Z zunanjo lepoto in zapeljevanjem dobijo vse, kar si želijo. Splošno je fatalna (usodna) ženska tista ženska, ki zaradi svoje lepote in nenavadnosti odločujoče (ponavadi negativno) vpliva na moškega. Moške tako vrti okrog prsta, jim ukazuje (zanjo storijo celo zločin). Na koncu pa ponavadi niso srečne, saj hoče biti Faturjeva vzgojna in dokazati, da se le z dobroto in poštenostjo da pridobiti trajno srečo.

Tipična predstavnica je gospa Colletti (*Biseri*), ki sem jo sicer uvrstila že v skupino spletkarskih in maščevalnih žensk. Gre za lepo in urejeno žensko, ki ljubi denar, zabave. Ima popolno oblast nad možem Riccardom, ki je »copata«. Celo zločin mora storiti (umoriti Valentina). Riccardo svari Angelika: »Žena, ki hoče živeti, bo tirala svojega moža tudi do zločina, da le ustreže svojim željam. Varujete se lepih žensk, gospod Kamneski.« (Str. 220) Prenašati mora tudi ženino koketiranje z drugimi moškimi zaradi zabave ali pa zato, da pridobi določeno premoženje. Tudi sam Riccardo spozna ženin pravi obraz in jo večkrat obtoži. Pravi ji, da je vražja hči, vrag v ženski podobi: »Nisi žena, nisi mati – vrag

si!« (Str. 254) Tudi hčerko Martino uči veččin zapeljevanja in moči nad moškimi. Nad moškimi imata skoraj demonsko moč, oblast (fatalki). Angelik na nekem mestu o Martini razmišlja takole: »Saj ni bil hudoben, ne lahkomišeln človek, toda ta ženska je imela neko demonsko moč nad njim, ni se je mogel otresti.« (Str. 251.)

3.2.2.7 Junaška deklica

V zgodovinskem romanu je pogost motiv junaškega dekleta. Najti jo je v različnih pojavnih oblikah: kot ajdovsko deklico, to je nekakšno slovansko Amazonko, kot deklico, preoblečeno v vojaka. Njene junaške lastnosti lahko napovedujejo že naslovi. Najzgodnejše slovenske zgodovinske povesti podeljujejo ženski, čeprav ta ni vedno glavna oseba, velik del pomembnih odločitev (Hladnik 1997: 120–121). Tudi pri Faturjevi eden izmed naslovov napoveduje junaštvo ženske, in sicer Junakinja zvestobe. V tem primeru pa gre za junaštvo druge vrste – ostati zvesta kljub snubitvam pomembnih in bogatih turških mož.

Junaštvo deklet se v analiziranih delih sicer ne kaže skozi celotno delo, so pa v posameznih odlomkih poudarjene njihove junaške lastnosti, pogum, ki se nanaša predvsem na obrambo sebe, svojih dragih in pa domovine. Vislava (*Vislavina odpoved*) se zaradi morebitne obrambe domovine uči rokovanja z orožjem, ki pa ga neposredno ne uporabi. V *Vilemirju* sta junaški deklici Ljubomira in tudi Romana. Ljubomira je namreč že prvič omenjena kot junaška deklica: »Branila se je hrabro, izdrla je Turku sabljo in ga oprasnila ...« (Str. 621.) Prav tako jo v Carigradu, kjer je zasužljena, skrbi za Vilemirja: »Bleda in tožna je stala pod zidom. Iz milih, črnih oči, z lepega obraza je sevala globoka skrb za mladeniča. Ni se bala Mira za njegovo telo; junaško deklico, ki je bila pripravljena vsak čas umreti za svete vzore, je plašila skrb, da se uklone mladenič bližajoči se vihri ...« (Str. 678.) Ko hoče Romanin oče raniti strica Radivoja, se Romana, preoblečena v dečka, postavi pred ljubljene strica in je tako sama hudo ranjena. Tako je tudi Romana kljub svoji nežnosti lahko pogumna, in sicer takrat, ko se bori za svoje drage domače in pa za lastne vrednote, med katere spada tudi globoka vernost.

3.2.2.8 Prijateljice, pomočnice, zaveznice

Posebno skupino sem oblikovala za ženske književne osebe, ki so največkrat v stranskih vlogah. Včasih imajo vseeno odločujoč vpliv na nadaljevanje dogajanja. Tako Katra (*V burji in strasti*) Luci pomaga najti službo, kar jo pripelje k pravemu očetu, Gemma pa ji pomaga pobegniti iz umobolnice. Aiša (*Vilemir*) pomaga Radivojevim prijateljem v Carigradu, Žefka (*V žaru juga*) Lijani pomaga pri ponovnem snidenju s sestro Ivko, ki Lijani oprostí, sultana Mirmajla (*Junakinja zvestobe*) pa pomaga in ščiti Srebrno.

Veliko je tudi prijateljic, zaupnic, svetovalk in tolažnic. Mednje največkrat spadajo različne hišne pomočnice, služabnice, ki jih na tem mestu ne bom posebej naštevala, saj je njihova vloga le tolažba, dajanje nasvetov, zaščita, večjega vpliva v delu pa nimajo.

4 Zaključek

Lea Fatur (1865–1943) je slovenska pisateljica, ki se je v književnosti izobraževala sama. Bila je edina ženska, ki se je uvrstila v krog dominsvetovcev. Pisala je predvsem zgodovinske povesti, pa tudi pravljice in pripovedke. Največ je objavljala v *Domu in svetu*, pa tudi v drugi takratni periodiki. Kljub očitkom o preveč črno-belem slikanju značajev in pridigarski naravi svojih del pa se je potrebno zavedati, da je bila ena zgodnjih slovenskih prozaistk, saj je bilo pisanje dolgo časa obravnavano kot moško opravilo.

V diplomskem delu sem se ukvarjala z 11 literarnimi deli Lee Fatur. Predstavila sem njihove splošne značilnosti in same zgodbe. V nadaljevanju pa sem se posvetila analizi ženskih likov v teh delih. Razdelila sem jih v posamezne skupine, in sicer predvsem glede na značajске lastnosti in dejanja ter motivacijo za ta dejanja.

Nesrečno dekle je največkrat lepa in prijazna pastorka, sirota, ki se sprašuje o lastnem izvoru in svojih pravih starših. Srečo išče v ljubezni, a se ta sreča obrne v nesrečo. Sledijo razočaranja, osamljenost, zapuščenost, bolezen, celo smrt. **Nesrečna nevesta oz. žena** do določenega mladeniča čuti iskreno ljubezen. Zaradi določenih razlogov pa se poroči z drugim moškim, ki ga ne ljubi. Posledično tudi do otrok večkrat ne čuti prave materinske ljubezni. Za drugega moškega se zaradi lagodnega življenja in njegovega bogastva odloči sama. Včasih s poroko reši svoje življenje, življenje ljubljenega moškega ali lastnega

otroka. Največkrat pa je v poroko prisiljena s strani staršev, in sicer zaradi ugleda družine in bogastva, ki ga bodo s poroko vsi skupaj pridobili. V zakonu razmišlja o mladostni ljubezni, včasih upa na ponovno srečo z njim, misli celo na samomor. Na koncu pa se s svojo usodo sprijazni, saj se zave svetosti zakona.

Pepelka je mlada, lepa, osamljena, revna deklica (sirota, najdenka). Poleg zunanje lepote jo krasi tudi notranja, ki izvira iz zadovoljstva ob izpolnjevanju dolžnosti. Pri tem je v pomoč dobro srce, resnost, marljivost in izobraženost. Večino lastnosti sem našla v Ivankinem liku. S trpljenjem in odrekanjem pridobiva občutek večvrednosti. Moralna maksima, po kateri ta ženska živi, je njena največja prednost in vaba bodočemu partnerju. Tako je za dobroto in plemenitost bogato nagrajena, saj izbranec spozna njeno moralnost in se prav z njo poroči.

Nekatere lastnosti Pepelk se pojavljajo tudi pri dekletih, ki sem jih uvrstila v kategorijo **vdanih, požrtvovalnih in zvestih deklet**. Te ženske pa se na koncu ne poročijo, temveč celotno življenje posvetijo žrtvovanju, negovanju, pomoči. Tako smisel in življenjsko poslanstvo (kljub temu, da se s tem odrečejo osebni ljubezenski sreči) najdejo v moralnosti, pobožnosti, skrbnosti ...

Skrbne matere dajejo največjo prednost v življenju prav skrbi za dom in otroke (tudi če so ti že odrasli). Otroke tako priporočajo bogu, molijo zanje, rade bi, da bi se v življenju moralno odločali ter ostali pošteni in pobožni. Največkrat pa so bolj v ozadju, pomrejo in tako ne vplivajo na razplet dogodkov. Skrbna je tudi mačeha Hrvatinka, ki takoj lepo sprejme »laško dete«, ki ga njen mož najde na hišnem pragu. V enem primeru je skrbna in prijazna tudi tašča, ki snaho kljub nezakonskemu otroku takoj sprejme in vzljubi.

V skupini negativnih žensk najvidnejše mesto zasedajo **spletkarske in maščevalne ženske**. Te osebe spletkarijo v svojo korist – želijo pridobiti ženina, ki pa ima rajši pošteno, plemenito, skromno dekle. Včasih spletkarijo matere, ki za hčerko ali sina želijo pridobiti primerne partnerja z dovolj pomembnim priimkom in zadostnim premoženjem, ki bo hčeri oz. sinu in materi omogočil lagodno življenje. Dekle se včasih maščuje za storjeno krivico ali pa se hoče maščevati pošteni deklici, ki je osvojila zaročenčovo srce.

Spletke pa jim ponavadi ne uspejo, saj sta hudobija in negativnost kaznovani. Večkrat se na koncu dela za storjena dejanja pokesajo ter prosijo odpuščanja.

Demonske (fatalne) ženske so tiste, ki imajo posebno moč nad moškimi. Z zunanjo lepoto in zapeljevanjem dobijo vse, kar si želijo (moški zanje celo stori zločin). Na koncu pa ponavadi niso srečne, saj Faturjeva skuša pokazati, da se le s poštenostjo da pridobiti trajno srečo. Kljub temu, da Katja Mihurko Poniž (1999/2000) ugotavlja, da v takratnih besedilih fatalnih žensk še ni, sama ugotavljam, da se pri Faturjevi pojavljajo tudi nekateri takšni liki.

Junaške deklice pa svoj pogum pokažejo pri obrambi sebe, družinskih članov in tudi domovine. Tako se učijo rokovanja z orožjem (zaradi morebitne obrambe), borijo se s Turki. Lastno življenje tvegajo za to, da ohranijo življenje družinskega člana.

V delih Faturjeve pa se bralec ves čas srečuje tudi z različnimi **pomočnicami, prijateljicami in zaveznicami**. Njihova vloga je sicer bolj obrobna. Glavnim likom pomagajo pri pobegu, iskanju službe, ponovnem snidenju z družino, jih ščitijo ipd. Kot tolažnice, svetovalke in zaščitnice največkrat nastopajo različne služabnice, hišne pomočnice.

Iz vsega lahko sklepamo, da v proznih delih Lee Fatur večinoma nastopajo pozitivni ženski liki. To so pridne, skrbne, požrtvovalne, zveste, verne, junaške ženske. Svoje poslanstvo najdejo v pomoči drugim. To jim je ponavadi poplačano s poroko. Zavedajo se svetosti zakona in se zato sprijaznijo s svojo usodo, tudi če moža ne ljubijo dovolj. Uteho najdejo v veri in molitvi. Pozitivne so tudi vse prijateljice, zaveznice, pomočnice, ki jih največkrat najdemo v vlogah služabnic. Skrbne matere ponavadi umrejo in nimajo večjega vpliva na dogajanje. Negativne ženske so spletkarske in maščevalne. Nad moškimi imajo posebno (demonsko) moč, saj z zapeljevanjem dobijo vse, kar si želijo. Kljub temu jim spletke največkrat ne uspejo. Dobrota je tako poplačana, hudobija, zloba pa kaznovana. Iz tega je razvidna vzgojnost, moraliziranje Faturjeve, ki je bila vzgojena v tradicionalnem vaškem okolju. Tu je dobivala nauke, da je svobodomiselnost pogumna. Sporočila, ki so jih bralci njene proze dobili, so: ženska naj bo podrejena, skrbi naj za dom in družino, spoštuje in uboga naj starše in moža, uteho naj vedno najde v molitvi, zaveda naj se svetosti zakona.

Stremi naj k poštenju, delavnosti, požrtvovalnosti, skrbnosti, nedolžnosti, kreposti. Vse to se ji bo namreč prej ali slej obrestovalo. Moški imajo namreč rajši takšne (podrejene) ženske kot pa koketne zapeljivke, predrznice in lahkoživke. Iz ugotovljenega sta med drugim razvidni črno-bela karakterizacija in shematičnost likov. Nekateri ženski liki so bolj, drugi manj pomembni. Bolj zanimive pa so negativne ženske, saj s svojim vedenjem zapletajo dogajanje. S tem pa postane branje bolj zanimivo.

5 Viri in literatura

Silvija Borovnik 1996: *Pišejo ženske drugače? : o Slovenkah kot pisateljicah in literarnih likih*. Ljubljana: Mihelač.

Marijan Breclj 1977: Lea Fatur. *Primorski slovenski biografski leksikon. Snopič 4: Čotar-Fogar*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba. 348–349.

Janez Dolenc 2002: Genius loci iz Zagorja – Lea Fatur. *Primorska srečanja XXVI/250–251*. 103.

Lea Fatur 1905: V burji in strasti: povest. *Dom in svet XVIII*. 129–36, 193–98, 253–63, 321–27, 285–95, 449–54, 513–17, 577–81, 641–46.

— 1906: Vilemir: romantiška povest izza turških bojev. *Dom in svet XIX*. 365–74, 420–29, 470–79, 527–40, 614–24, 664–85, 760–73.

— 1907: V žaru juga. *Dom in svet XX*. 259–63, 316–23, 353–57, 403–10.

— 1908: Biseri: povest. *Dom in svet XXI*. 70–76, 112–19, 179–84, 219–22, 250–57, 303–14, 345–50, 405–12, 443–49, 495–505, 529–45.

— 1909: Za Adrijo: povest iz uskoško-beneških bojev. *Dom in svet XXII*. 12–20, 49–59, 97–106, 145–58, 193–204, 241–52, 289–98, 337–49, 385–97, 433–44, 481–93, 529–45.

— 1910: Komisarjeva hči: zgodovinska povest. *Dom in svet XXIII*. 107–13, 160–64, 202–09, 253–61, 303–11, 340–45, 378–84, 434–40, 482–89, 529–38.

— 1911: Iz naših dni: novela. *Dom in svet XXIV*. 172–78, 213–17, 261–65, 297–304, 336–43, 376–86, 420–24, 457–59.

— 1912: Črtomir in Bogomila. *Dom in svet XXV*. 324–31, 381–85, 403–12, 443–48.

— 1912: *Vislavina odpoved: povest iz druge švedsko-poljske vojske*. Celovec: Mohorjeva družba (zbirka Slovenske večernice, zv. 66).

— 1912: Zvonenje v gozdu pri Ptujju. *Razne povesti*. Celovec: Mohorjeva družba. 179–87.

— 1926: Dom dedov: moj življenjepis. *Mladika*, Prevalje. 17–19.

— 1941: *Pravljice in pripovedke I, II*. Ljubljana: Ljudska knjigarna.

— 1996: *Junakinja zvestobe*. Nova Gorica: Branko.

— 2001: *Dom dedov: pripovedke, pravljice in drugi spisi*. Koper: Forum pirenese.

Silvo Fatur 2002: Dopolnila k članku o Lei Fatur. *Pivške novice III/9*. 2.

http://www.pivka.si/pivka/UserFiles/574/File/pivske02/p_novice01_0202.pdf (uporabljeno 9. 11. 2005).

Komentar [u11]: Takole je sicer v redu, vendar se vedno pogosteje namesto seznama referenc uporablja seznam literature, pri katerem je letnica za založbo in ne pri avtorjevem imenu. Za avtorjev imenom je vedno pogosteje pika namesto dvopičja. Če želite biti sodobni ...

- 2004: *Ljudje in kraji ob Pivki: 1. zvezek*. Postojna: Občina.
- Andreja Frankovič 2006: *Uskoki v slovenski zgodovinski povesti: diplomska naloga*. Ljubljana.
- Minka Govekar 1926: Slovenke in slovensko slovstvo. *Slovenska žena*. 81–127.
- Miran Hladnik 1981: Slovenski ženski roman v 19. stoletju. *Slavistična revija* XXIX/3. 259–296.
- 1996: Slovani v slovenski zgodovinski povesti. *XXXII. SSJLK*. 109–127.
- 1998: Ideja slovanstva v slovenski zgodovinski povesti. *Slavistična revija* XLVI/1–2. 117–131.
- Petra Hočevar 1926: Lea Faturjeva. *Ženski svet*. 1–4.
- Informacije, pridobljene na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (maj 2006).
- Katarina Jaklitsch 2000: *Motiv Turkov v slovenski literaturi: diplomska naloga*. Novo mesto.
- Janez Kajzer 1995: Zagledana v romantiko preteklosti. *Rodna gruda* XXXXII/3. 32.
- Gregor Kocijan 1999: *Slovenska kratka pripovedna proza 1919–1941: bibliografija*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (Razprave Filozofske fakultete).
- Andrijan Lah 1997: *Mali pregled lahke književnosti*. Ljubljana: Rokus. 140.
- Lea Fatur – ženski glas v zboru moških 2005. *Ognjišče* XLI/11. 3.
- Joža Mahnič 1964: Lea Fatur. *Zgodovina slovenskega slovstva 5: obdobje moderne* (ur. Lino Legiša). Ljubljana: Slovenska matica. 369–371.
- Katja Mihurko Poniž 1999/2000: Pripovedna besedila slovenskih pisateljic – sodobnic Zofke Kveder. *Jezik in slovstvo* XLV/4. 121–132.
- Janko Kos (ur.) 1996: *Slovenska književnost*. Ljubljana: Cankarjeva založba (Zbirka Sopotnik) (Leksikoni / Cankarjeva založba).
- Ivan Grafenauer 1925: Lea Fatur. *Slovenski biografski leksikon: 1. knjiga (Abraham–Lužar)*; ur. Izidor Cankar in Franc Ksaver Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora. V Ljubljani: Zadruga gospodarska banka. 172.
- Katja Sturm Schnabl 1997/1998: Ženska kot avtorica in lik v novejši slovenski književnosti. *Jezik in slovstvo* XLIII/3. 97–108.
- Tomo Šajn 2003: Lea Fatur doma. *Primorske novice* LVII/74. 11.
- Angela Vode 1940: Lea Fatur: ob 75-letnici njenega življenja. *Ženski svet*, Trst. 2–3.
- Barbara Vrečko 199?: *Slovenski zgodovinski roman od leta 1900 do 1910: diplomska naloga*. [Ljubljana].

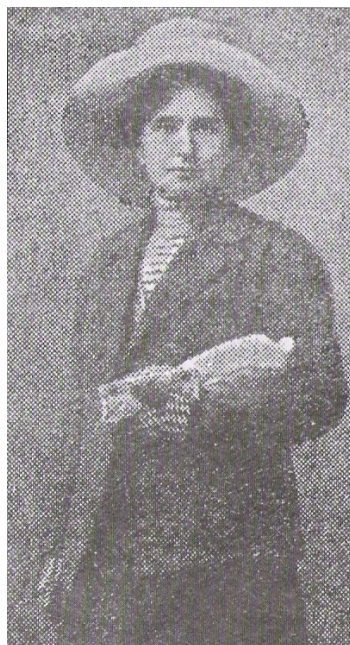
Franc Zadavec 1999: *Slovenska književnost 2*. Ljubljana: DZS. 123–124.

6 Priloge

Priloga A: Fotografije

Slika 1: Lea Fatur ob njeni šestdesetletnici (1926).

Slika 2: Lea Fatur v svojih mlajših letih.

Slika 3: Lea Fatur z očetom, materjo in bratoma
(okoli leta 1900).

Slika 4: Lein oče Lovrenc Fatur.

Slika 5: Rojstna hiša Lee Fatur v Zagorju pri Pivki.

Slika 6: Spominska plošča na rojstni hiši Lee Fatur.

IZJAVA

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo.

Brigita Baša

V rpihodnjih dnevih pogledam in vam sporočim, če še kaj najdem. lp, miran hladnik